

MAGYAR MADARTANI
INTÉZET KÖNYVTÁRA
Leltári szám.
Könyvtár szám.

A TERMÉSZET

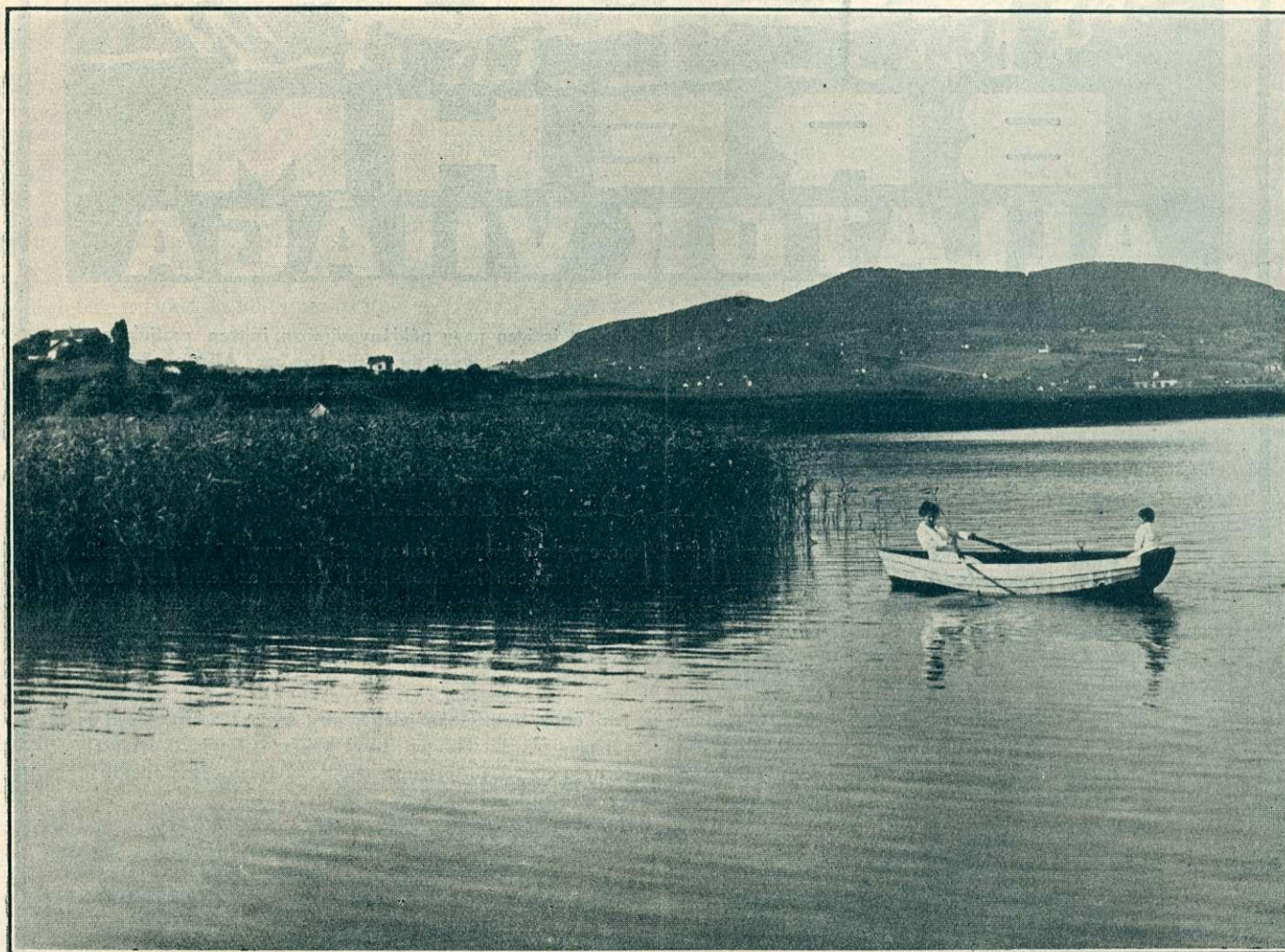
AZ ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT IGAZGATÓSÁGÁNAK KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL
SZERKESZTI: RAITSITS EMIL DR

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE
ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE 6 PENGŐ — EGYES SZÁM ÁRA 60 FILLÉR
AZ ELŐFIZETÉSI DÍJ: ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT BUDAPEST, KOLDENDŐ
TELEFON: LIPÓT 918—73

XXV. ÉVFOLYAM

7.—8. SZÁM

1929. ÁPRILIS 1.—15.

BADACSONY

(Földváry Miksa felvétele)

INGYEN

BREHM ÁLLATOK VILÁGA

Mint eddig is klasszikus kiadványainkkal tettük, ezt az óriási művet is igen nagy példányszámban, ingyen osztjuk szét. Mindenki, aki 10 napon belül beküldi kiadóhivatalunkba az alábbi szelvényt, ingyen megkapja **Brehm: Állatok Világa** teljes sorozatát **nagy lexikon alakban**, körülbelül 100 testes füzetben, mintegy 8000 oldalon. Ez a kiadás a legújabb, 1927-ben megjelent 4-ik, több mint 2000 fekete és színes képpel ellátott német kiadás alapján készült, melyet a legnagyobb-névű tudósok a tudomány legmodernebb színvonalára emeltek. Ezen kiadásunkban megjelenő

TELJES NAGY BREHM

modern magyar kiadása a leghíresebb magyar természettudósok, egyetemi tanárok és szakértők közreműködésével készül. Ez a klasszikus természetrajzi mű a természet minden barátjának kezében kimeríthetetlen forrása az okulásnak és a tanulságos szórakozásnak. A melegsívű kutató az életből merít az élet számára: leírja az állatokat, amelyek az emberek társai a földön, ellenségei vagy barátai és sorsuk az ember sorsával összefügg. **Színes, élettelen és természethű képekben mutatja be Brehm ezt a hatalmas, különös és mindig érdekes világot.** Brehm írását mindenki csak feszült figyelemmel és érdeklődéssel követheti.

Ez a mű gyönyörű nyomásban, az általánosan ismert lexikonok formájában jelenik meg és csak a hirdetésért és csomagolásért kérünk minden hatalmas füzetünkért 25 fillérsnyi megtérítést. Minden füzet külön is kapható. A szétküldés a beérkezés sorrendjében a tényleges portóköltés megtérítése ellenében történik, avagy portómentesen kérhetők át kiadóhivatalunkban.

Mindennemű pénzküldemény egyelőre mellőzendő.

Jelen ajánlatunk csak azokra a szelvényekre vonatkozik, amelyek tíz napon belül beküldetnek:

Christensen és Társa

GUTENBERG

KÖNYVKIADÓVÁLLALAT
Budapest, IV., Váci uca 17, földem.
Telefon: Aut. 874 66.

SZELVÉNY.

Alulírott a **Nagy Brehm-et (az igazi Nagy Brehm-et)** a fenti feltételek szerint ingyen kívánja. Átvételi elismerést és szállítási értesítést kérek.

Név:

Lakhely:

Külföldi c. mek az illető állam nyelvén közlendők. — Feltétlenül jól olvasható aláírást kérünk

A TERMÉSZET

AZ ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT IGAZGATÓSÁGÁNAK KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL
SZERKESZTI: RAITSITS EMIL DR

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE 6 PENGŐ — EGYES SZÁM ÁRA 60 FILLÉR

AZ ELŐFIZETÉSI DÍJ: ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT BUDAPEST, KÖLDENDŐ

TELEFON: LIPÓT 918—73

XXV. ÉVFOLYAM

7.—8. SZÁM

1929 ÁPRILIS 1.—15.

Hogyan szabályozzuk törvényhozási úton az aggteleki barlangot?

Írta: de Pottere Gerard.¹

Az Egyesületünket foglalkoztató sok feladat és probléma közül különösen egy kérdés áll most előtérben, mely elől kitérni erkölcsi mulasztás volna, s ez az aggteleki barlang ügye.

Az elmúlt esztendő folyamán fontos lépések történtek világhírű barlangunk felkarolása, gondozása és fejlesztése tekintetében; de megállapítható egyben, hogy egyes kormánytényezők megértő, bőkezű és hathatós támogatása ellenére, még mindig bizonyos szerény kezdeményezésnél tartunk, mely a barlang nagyszabású méreteivel, csodás alkotásaival, szépségével, idegenforgalmi és nemzetközi jelentőségével, valamint a benne rejlő ősvilági kincsekkel és tudományos értékekkel még megközelítőleg sincs arányban.

A barlang jelentőségével behatóan foglalkozik az a memorandum is, melyet Egyesületünk más társadalmi és törvényhatósági tényezőkkel karöltve az elmúlt év folyamán úgy a kormányelnök úr ő Excellenciájának, mint József Ferenc főherceg úr ő Fenségének benyújtott. Itt ennek a memorandumnak egyik kiválóan fontos részét, nevezetesen a barlanggal kapcsolatosan megalkotandó törvény cikk kérdését szeretném kiragadni és az erre vonatkozó egyik felfogást itt vázlatosan feltárni.

Értesülésünk szerint egy ilyen törvényjavaslatot a közalapítványok kir. ügyigazgatósága, a Közoktatásügyi Miniszter Úr rendelkezése folytán máris megtervezett, sőt ez a törvényjavaslat most az Igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztálya előtt fekszik. Hallomás szerint Egyletünk gömöri-osztálya is foglalkozik ilyen törvényjavaslat összeállításával, mivel helyi eljárásban minduntalan nélkülözi azt az erkölcsi támaszt, melyet pl. egy minden irányban megfelelő természetvédelmi törvény a barlangunkat illetőleg nyújtana.

Kétségtelen ugyanis, hogy a barlangok a természetvédelem keretébe tartoznak, amint azt a nyugati országok erre vonatkozó intézkedései, a barlangügyben hozott nemzetközi megállapodások és a különböző országokban eddigéle hozott törvényalkotások világosan mutatják. Nem látok tehát semmiféle okot fenforogni arra vonatkozólag, hogy Hazánk ettől az iránytól eltérjen. Erre nézve egyik legfontosabb érdek az a nemzetközi tudományos kapcsolat is, mely a barlangok tekintetében máris fennáll és melynek szerencsés és eredményes kialakulását nem tudnám elképzelni akkor, ha a barlangügy törvényes szabályozása tekintetében más alapra helyezkednénk, mint azt a külföld tette. Ezzel pedig az aggteleki barlang mint olyan, már kilépne a maga szűkebb helyi keretéből és bekerülne a többi hazai barlangok sorozatába, melynek megvédése kétségtelenül szintén fontos tudományos és országos érdek. Nézetünk tehát az, hogy ha az aggteleki barlang ügyét törvényileg szabályozzuk, akkor gondoskodjunk a megalkotandó törvényben a természeti emlékszámba menő többi barlangról is, mert e nélkül

egyfelől mulasztást követnénk el, másfelől nem tarthatnánk igényt az egész ország megértő támogatására, sőt talán bizonyos érdekkörök ellentétes megmozdulásával is lehetne számolni.

Mindezeknél fogva elvitázhatatlan a törvényes szabályozás feltétlen szükséges volta. Ez kitűnik a fentérintett megmozdulásokból, kitűnik a memorandumunkból, mely első helyen az aggteleki barlang érdekében megalkotandó törvényről emlékezik meg és kiviláglik néhai Szabó István volt földművelésügyi miniszter által életrehívott Országos Természetvédelmi Bizottság 1924. évi megállapodásaiból, melyek között ugyancsak első helyen szöszert a következő szövegű intézkedés szerepel: »Az ország természeti kincseinek védelme érdekében kívánatos, hogy úgy az államhatalom, mint a társadalmi intézmények mindent megtegyenek. Ezért szükséges, hogy a természetvédelmi és a természeti emlékek fentartása mielőbb törvényhozási úton biztosíttassék. Akár a műemlékek védelmére tervezett törvénnyel kapcsolatosan, akár pedig külön törvény útján.« Az említett értekezlet egyhangulag erre az alapra helyezkedett, mert erre kellett Hazánk jelenlegi gazdasági és kulturális állapota mellett helyezkednie.

Ha némileg tájékozódunk, hogy a külföldi kultúr államok miképen rendezték a természetvédelem fontos kérdését, arra a meggyőződésre jutunk, hogy ott a kiinduláskor kétféle megoldáshoz folyamodtak, melyek azonban végeredményben is ugyanazt a célt szolgálják. Az egyik államcsoportban szerepelnek azok az államok, melyekben a természetvédelem erős társadalmi szervezetekre támaszkodik. Ezek abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy pénzügyileg függetlenek s így a természetvédelem magasztos céljai elérésére irányuló törekvésükben inkább csak az állam erkölcsi támogatására szorulnak. Ilyenek Anglia, Hollandia, Franciaország, Svájc és az Egyesült Államok.

A többi országban az iniciativa az államtól indul ki azzal a céllal, hogy a természetvédelem kérdését előbb törvényileg szabályozzák, azt országosan megszervezzék és ilyen úton igyekeznek a társadalmat felvilágosítani, megnyerni és önálló működésre serkenteni, ami idővel és végeredményben szintén a társadalom önállóságára kell hogy vezessen.

Ha Hazánkat ebből a szempontból bírálat tárgyává tesszük, kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy az államok utóbbi csoportjához tartozunk. Mindazonáltal, hogy társadalmunk jelenlegi struktúrájában igen nagy a fogékonyság, szervezettség és készség a természetvédelem kérdéseinek felkarolására, propagálására és fejlesztésére, — itt csak a cserkészintézményt, számos turistaegyletünket, a Magyar Ornithológusok Szövetségét, a Balatoni Szövetséget, szépészeti és faültető egyleteket és egyéb sportegyleteinket kell felemlíteni, — mégis ahhoz a konklúzióhoz kell jutnunk, hogy a természetvédelem pénzügyi megalapozásához társadalmunkban nincsenek meg az anyagi eszközök és a nép széles rétegei még nélkülözik a kultúrának azt a fokát, mely a természetvédelem sikeres végrehajtásához nélkülözhetetlen és csak az állam erkölcsi támogatásából folyó bizonyos szigorúbb intézkedések mellett képzelhető el. Hiszen már van is a törvényeknek és kormányrendeleteknek egész sorozata, mely a természetvédelem érdekeit szolgálja és amelyeket a természetvédelmi törvény megalkotásánál kellően honorálni kell; ezeket azonban itt taxative nem sorolom fel,

¹ Elnöki megnyitó. Felolvasta a szerző a Magyarországi Kárpát Egyesület 1929. évi februárius hó 20-án tartott közgyűlésén.

mert ez túlságosan messzire vinne. Azt azonban feltétlenül fel kell említenem, hogy az 1923. évi XVIII. t.-c., mely az állami erdőgazgatásról szól, a természetvédelmi szolgálat végrehajtását kifejezetten az államerdészet közegeire bízta, ami azt bizonyítja, hogy már kész szervezettel rendelkezünk, mely készségénél, hivatottságánál és országos elhelyezésénél fogva erre a szolgálatra mindenképpen alkalmas és arra szinte önként kínálkozik, mivel a természeti emlékek javarésze amúgy is a közvetlen ellátása alatt álló területeken fekszik. Ezt bizonyítja ezenkívül az a körülmény is, hogy a természetvédelem végrehajtása a külföldi államokban ugyancsak az erdészeti szervezetre támaszkodik.

Mindezekből nyilvánvaló, hogy az aggteleki barlang máris bizonyos törvényes keretben van, melyből azt kiragadni nem volna ajánlatos, hanem legfeljebb arra lehet törekedni, hogy a további törvényes szabályozás a barlang ezidőszert még kellően meg nem védett érdekeit is megfelelően honorálja és hogy ez a szabályozás lehetőleg mielőbb meg is történjék.

Erre vonatkozólag tájékozásul szolgálhat, hogy a természetvédelmi törvény javaslatát a földművelésügyi Miniszter úr már elkészítette és annak mielőbbi előterjesztését értesülésem szerint a túristaszövetség és a balatoni szövetség is már szorgalmazta. Illetékes tényezők meleg érdeklődése kíséri ennélfogva a földművelésügyi Miniszter úr tevékenységét, mely érdeklődést nekünk is fokoznunk kell.

Ezekután célrányosnak mutatkozik azokat a szempontokat keresni és megállapítani, melyek a barlangok érdekéből általánosan, különösképpen pedig az aggteleki barlangra való tekintettel a törvénybe fel kellene venni és melyek a barlangok jövőjét biztosítják. Ezt illetőleg tájékoztatást nyújtanak a különböző erdészeti és mezőgazdasági, valamint természetvédelmi nemzetközi kongresszusok megállapodásai. Érdekes lesz, ha ezeket a kongresszusokat ebből a szempontból szemügyre vesszük.

Az 1907. évi bécsi mezőgazdasági és erdészeti kongresszus a természetvédelem kérdését igen behatóan tárgyalta és azt határozta el, hogy az államok, illetőleg kormányok kötelessége közvetítőleg fellépni annál a nyilvánvaló ellentétnél, amely a kulturái és anyagi fellendülés révén a természet háztartásában keletkezett. Hogy miképpen nyilvánuljon ez a védelem, természetesen minden államnak a belügye. Az összes határozatok azonban kidomborítják az erdészetnek a természetvédelem terén jutó kiváló szerepet.

Az 1913. évi párisi nemzetközi erdészeti kongresszus a természetvédelem kérdéseit még sokkal behatóbban és rendszeresebben tárgyalta. Ott ugyanis olyan határozatot hoztak, melynek értelmében az erdészeti térképeken az összes természeti emlékeket, forrásokat, nevezetességeket kellően fel kell tüntetni azokkal az útvonalakkal egyetemben, melyeknek felhasználásával ezek a látványosságok megtekinthetők.

Ez a kongresszus egyébként igen fontos, az egész világ kulturáját legközvetlenebbül érintő megállapodásoknak egész sorozatát hozta, melyek a mi ügyünk fejlődését is feltétlenül nagyban elősegítették volna. Sajnálatosképpen azonban kitört a világháború és ez a kínálkozó barátságos kialakulást gyökerében megsemmisítette.

Igen érdekes, hogy a világ 27 állama, melyek között Magyarország is szerepelt, 1912. évben Bernben a természetvédelemre vonatkozólag nemzetközi egyezményt kötött, melynek célja lett volna, hogy a természetvédelmi intézkedéseket bizonyos egyöntetű nemzetközi alapra lehessen helyezni. Ezt az egyezményt a háború utáni kizárólagos antantpolitika félretolta, minék kétségtelen és eklatáns példája az 1923. évi párisi nemzetközi természetvédelmi kongresszus volt. Mindazonáltal, hogy Franciaország is a fentemlített egyezményt kötő 27 állam között helyet foglalt, a világháború folytán kínálkozó győzelmi pozícióját most arra használta fel, mintha a természetvédelem kezdeményezése és szabályozása tekintetében bizonyos elsőbbségre tarthatna igényt, ami a fentemlített egyezmény teljes negligálásából állapítható meg. Ez az egyezmény ugyanis legfőképpen németbirodalmi kezdeményezés volt.

Azonban érdekesek az 1923. évi párisi nemzetközi természetvédelmi kongresszus megállapodásai, melyekről általános szempontból még 1924. évben szerencsém volt az országos természetvédelmi bizottságnak beszámolni. Ilyképpen ezekből a megállapodásokból csak azokat ragadom ki, melyek a barlangüggyel közvetlenül foglalkoznak.

A kongresszus 23. sz. megállapodása megemlékezik a barlangok és üregek rovarvilágáról és bizonyos hathatós intézkedéseket követel ezen barlangok megvédésére vonatkozólag.

A 47. sz. megállapodásban kifejezést nyer a kongresszus ama kívánsága, mely szerint Franciaországban a földművelésügyi minisztérium tudományos kutatásokat végző bizottsága a földalatti kutatások részére, úgy mint a múltban, megfelelő hiteleket kapjon; egyidejűleg az arra hivatott tanszékeken fejleszteni kellene a hidrogeológia ismereteit is.

A 48. sz. megállapodás arról szól, hogy a francia kormány őskori maradványok megszerzésére törekedjék, melyek rendszerint az alacsonyabb telekértékű vidékeken vannak és hogy erre a célra legalább évi 10.000 fr-nyi hitelt fordítson, mely egyik évről a másikra átvihető legyen.

A 49. sz. megállapodás utal az ősvilági csontokat, avagy foszforos lerakódást tartalmazó barlangokra, melyeket a hatóság csakis geológus szakértő közbejöttével nyithat meg a nyilvánosság számára. Az őskori falrajzolatokkal rendelkező barlangokba való belépés pedig csak hatóságilag feleltetett barlangőr kíséretében történhetik meg.

A kongresszus legfontosabb eseménye kétséget kizárólag *Plaisant* országgyűlési képviselőnek az a bejelentése volt, hogy a parlamenthez közvetlenül a kongresszust megelőzőleg természetvédelmi törvényjavaslatot nyújtott be, mely arra van hivatva, hogy az 1906. évi francia természetvédelmi törvényt kiegészítse. Ez ugyanis kifejezetten csak a festői és művészi jelleggel bíró tájakra vonatkozott; most tehát arról kellett gondoskodni, hogy a tudományos, történelmi vagy mondabeli jelentőséggel rendelkező emlékek is törvényes oltalomban részesüljenek. A kongresszus jelentésében ez a tizenháromszakaszos törvény szövege szerint feltalálható.

Ez a törvényjavaslat szintén élő bizonyítéka annak, hogy a természetvédelem kérdését a kormányhatalom és közegei csupán a társadalommal karöltve oldhatják meg. A törvény végrehajtását ugyanis kerületi bizottságok biztosítják, melyekben az illetékes kormányközegek mellett az illető vidék kimagasló művészi, gazdasági és kultúrexponensei foglalnak helyet.

Természetvédelmi kérdésekkel foglalkozott továbbá az 1925. évi grenoblei és az 1926. évi római nemzetközi erdészeti kongresszus is, de ezek nagyjában az előző kongresszusokkal összhangzásban lévő megállapodások révén, ezen javaslatok végrehajtását sürgették.

Ezekben csupán némi tájékoztatást óhajtottam nyújtani, hogy nemzetközileg mily értelemben foglalkoztak a mi kérdésünkkel. Meg vagyok győződve, hogy ezt más kongresszusok is tárgyalták és más országokban is felkarolták a természetvédelmet és annak keretében a barlangügyet, melynek nemzetközi vonatkozásairól *Kadiè Ottokár dr.* igen tisztelt ügyvezető alelnökünk már nem egyszer tájékoztatott bennünket. Az ő kezdeményezésére életrehívott 1927. évi budapesti nemzetközi barlangtani kongresszus révén pl. megtudtuk azt, hogy az osztrák földművelésügyi minisztérium keretében már külön barlangkutató intézete és referense is van, melynek tiszteletreméltó és rokonszenves emlékezetben álló vezetőit annak idején szerencsénk volt személyesen megismerni.

Visszatérve a fentemlített berni természetvédelmi egyezményre, megállapítható, hogy a világháború a nemzetek egyöntetű törekvését megbénította és bizonyos egyoldalúság felé terelte az egész ügyet, amennyiben a nagyantant körül csoportosuló államok a középeurópai államoktól különválva intézik most a természetvédelem ügyét. Ez pedig igen sajnálatos dolog, mert a német birodalom és Ausztria erre vonatkozó munkássága már fényes multra tekint vissza és ott a természetvédelmi kormányintézkedések már kellően megszervezett társadalomra támaszkodnak.

Mindezek után hátra volna még megállapítani, hogy minő intézkedéseket kellene szerény véleményünk szerint a természetvédelmi törvénynek tartalmaznia, melynek keretében természetesen a mi aggteleki barlangunk is tartoznék.

Ez a törvény legcélszerűbben talán a következő fejezetekre tagozódhatnék:

- I. A természeti emlékekről, természetvédelmi területekről és azok gondozásáról.
- II. A természeti emlékek és természetvédelmi területek fentartása céljából szükséges kisajátításról és a nyújtható adókedvezményekről.
- III. A természetvédelmi bizottságokról.
- IV. A büntetőhatározatokról és
- V. Záróhatározatokról.

Most tehát még csak arról lehetne szó, hogy különösképpen az aggteleki barlangot illetőleg minő kívánságaink vannak és miképpen kellene a szóbanlevő törvényjavaslatnak azokat honorálni?

Eleve meg lehet állapítani, hogy a barlanggal kapcsolatos összes műszaki teendőket és az annak fejlesztését célzó különböző tudományos, forgalmi, kényelmi és egyéb hasonló természetű követelményeket, mint villanyvilágítást, barlangi járdát, kis vasutat, túristaházakat, vízvezetékét, parkirozást, meteorológiai és hidrológiai felszereléseket, a barlang kutatásával kapcsolatos helyi múzeumot stb. stb. a törvényből ki lehet kapcsolni, mivel ezek oly végrehajtási intézkedésekből folynak, melyek tisztán a barlangot istápoló hitelösszegektől, illetőleg az ott elérhető jövedelemtől függenek.

A hitelszükségletet pedig a természetvédelmi törvénnyel kapcsolatosan, mint rendes állami kiadást, illetőleg beruházást be kell állítani az állami költségvetésbe.

Elesnék tehát a már többször idézett memorandumunkban felemlített különalap és az annak kezelésére hivatott bizottság, nemkülönben az egész intézmény fölött álló külön kormánybiztos, amennyiben az egész ügy szakavatott és célszerű végrehajtását a földművelésügyi Miniszter úr fenhatósága alá tartozó országos természetvédelmi bizottság mindazokkal az állami intézményekkel és társadalmi szervezetekkel karöltve intézné, melyeknek szervei összefüggését és működését a most vázolt természetvédelmi törvény szabályozná.

A törvény ezenkívül önként érthetőleg az elgondolható legszélesebb alapon módot nyújtana a barlangban megindított és jövőben még eszközözendő tudományos kutatások végzésére, úgy hogy e tekintetben sem kellene külön gondoskodni.

Szerény véleményünk tehát odaterjed, hogy Egyesületünknek is fel kellene emelni szavát a természetvédelmi törvényjavaslat mielőbbi beterjesztésére oly irányban, hogy erre az aggteleki barlang szempontjából elsősorban égető szükség van, hangsúlyozván egyben azt is, hogy a törvény megalkotásánál a barlangban rejlő nemzeti nagy kincsünk érdekei a lehető legmesszebbmenően megóvassanak.

Ezért bizalommal felhívjuk az elmondottakra a Magyar Barlangkutató Társulat figyelmét és kérjük, hogy az aggteleki közös barlangbizottság a felvetett kérdéssel a legsürgősebben foglalkozva, erre vonatkozó beadványát a m. kir. kormányhoz mielőbb előterjesztse és kérje, miszerint a szóban lévő javaslatához a rendelkezésére álló helyi- és szakismeretek alapján hozzászólhasson.

Önként érthető végül, hogy az időközben vázolt természetvédelmi törvényt nemcsak Egyesületünk, de az egész magyar túristaság és tudományos világ, valamint egész társadalmunk széles rétegei osztatlan örömmel és lelkesedéssel fogadják, amennyiben ezzel sok égető erkölcsi és kulturális követelményt, számos hangos, vagy csendes kívánságot és közgazdaságunk sokoldalú érdekeinek egész tömegét lehetne megnyugtatólag kielégíteni s ezzel szerencsétlen Hazánk sokat szenvedett megcsönkített testének figyelemreméltó, nagy szolgálatot tenni!

Régi magyar természettudományi feljegyzések.

(Folytatás).

III. Hóval hullott férgek.

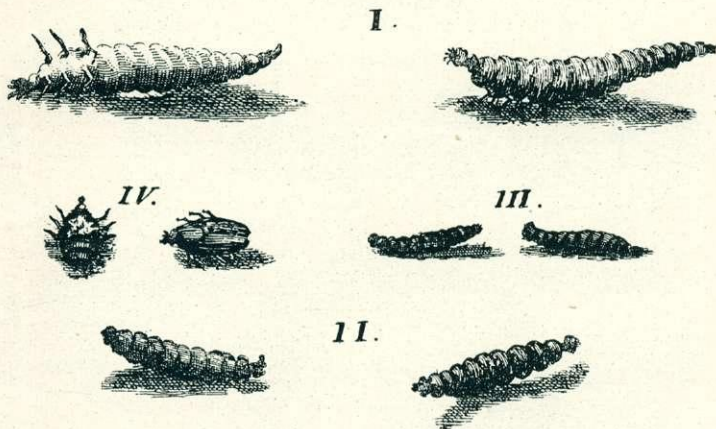
BREHM *Thierenleben*-jének IX. kötetét TASCHEMBERG írta a rovarokról.¹ Könyve elején összefoglalja a hóféreg (Schneewurm, Schneekäfer) szétszórt irodalmát. Az első, megbízható megfigyelésen alapuló adatot Magyarországon jegyezték fel 1672-ben. Azt azonban, hogy hol olvasott róla, elfeledte TASCHEMBERG megemlíteni. Mi pedig nem ismertük még akkor az eredeti leírás megjelenési helyét.

*

C. RAYGERUS 1673-ban kelt latinnyelvű levelében a következőket írja: »Nemcsak újság, hanem szokatlan, sőt hallatlan dolog az, ami nem régen történt Zólyom vidékén. 1672 nov. 20-án férgek (vermes) estek a hóval együtt, MAYER-DÖRFFEL-birtoktól a város ezüst kapujáig (das Silber-Thor) terjedő mezőre. Több, mint tíz faj. Csoportonként helyezkedtek el a havon, s négy napnál tovább éltek. A férgeket nemcsak látták, hanem össze is gyűjtötték. Színük fekete, lábuk és fejük azonban kissé sárgás, hasonlók a káposztaféreghez. Voltak pirosas színűek is, továbbá kis scarabidákhoz (scarabeos) vagy legyekhez (muscas) hasonlóak. Egy sem esett közülük a város falain

¹ De vermibus cum nive cadentibus. (Miscellan. cur. Medico-phisic. Acad. natur. curios. Annus IV—V. Anni 1676. Obs. LXXXIX. Lipsia-Francfurt.

belül, mind a kapun kívül hullott alá, s csak a jelzett helyen találták őket. Az első példányokat egy zólyomi lakos a mi városunk egyik köztisztelőjében álló polgárának — Dr. OTTO TEUTSCHER-nek küldötte, aki a mellékelt jelentéssel együtt nekem is megmutatta őket. TEUTSCHER finom náddal rajzolt képüket Bécsbe juttatta el. Négy fajt én is lerajzoltam természetes nagyságban, miután a kiszáradt állatokat vízbe dobtam, hol azok megduzzadtak, s természetes formájukat újból visszakapták.

2. kép. RAYGERUS orvos egykorú metszete a hóféregkről. (A kép méretei egyeznek az eredetivel).

RAYGERUS képét (1. 2. kép) a következő magyarázat kíséri:

»Figur. I. A féreg teljesen fekete, csupán a lábai sárgásak. Azok közül, miket magaménak mondhattam, vagy csak láttam, a legnagyobbak.

Figur. II. Az előbbinél kisebb, máskülönben azzal mindenben egyező féreg képe.

Figur. III. Egészen fekete, láb nélküli féreg, mely valami között a legkisebb.

Figur. IV. Kicsiny scarabida.

»Honnét jöttek ezek a férgek? kérdi RAYGERUS. Talán a földből(!), vagy a levegő középső régióiból? A felhőkből? S miért nem hullottak a hóval együtt a város falain belül is, miért csak kívül estek le? Egyáltalán: honnét származnak ezek az eladdig soha nem látott féregalakok? S mindenekelőtt: hogyan élhetnek télvíz idején, azután miért dermednek meg s pusztulnak el a hidegtől? Isten a megmondhatója!«

Mielőtt ezekhez a sorokhoz bármit is hozzáfűznénk, nézzük, mint írják meg ugyanezt a hóféreg hullást az eseménytől időben is, térben is távolabb eső bűvárok.

*

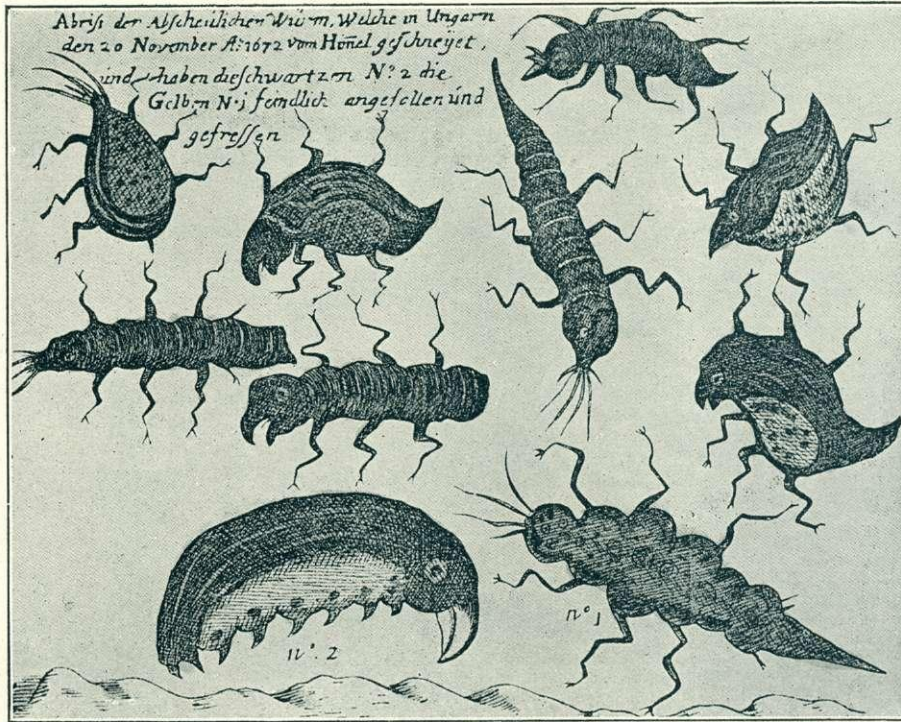
A *Természettudományi Közöny* XXXIV. kötetében VÁSÁRHELYI GÉZA kicsiny közlésére akadunk, amelyben az 1672-es hóféregesnek egy másik, 1690-ből származó leírását ismerteti.² A *Chronica der merckwürdigsten Welt- und Wunder-Geschichte* idevonatkozó szövege a következő: »Den 20. (November, 1672) ereignete sich bey Neusoll gegen Windisch-Lipsisch in Ungarn, wie auch umb Eperies ein hefftiges Sturm-wetter, da dann unter demselben eine unzählige Menge gelber und schwarzer Abscheulicher Würmen ziemlicher grösse continuirlich auff die Erde gefallen, das damit das weit und breit da herumb liegende Land mit erschrecken und erstaunen der Einwohner bedeckt worden. Besagte Würmer haben in drey Tage continuirlich geleet seynd hin und wieder häufig herumb gekrochen, haben einander feindlich angefallen, also dass endlich die umb ein mercklicher grössere gelbe den Kürt-zern gezogen, von den schwarzen überwältiget, zerbissen und gar Auffgefressen worden. Beyderley Arten sind nach Wien gebracht...«³

A krónika szerzője képről sem feledkezett meg (1. 3. kép.)

Pontosan fél század mulik el, mikor megjelenik a harmadik közlemény is.

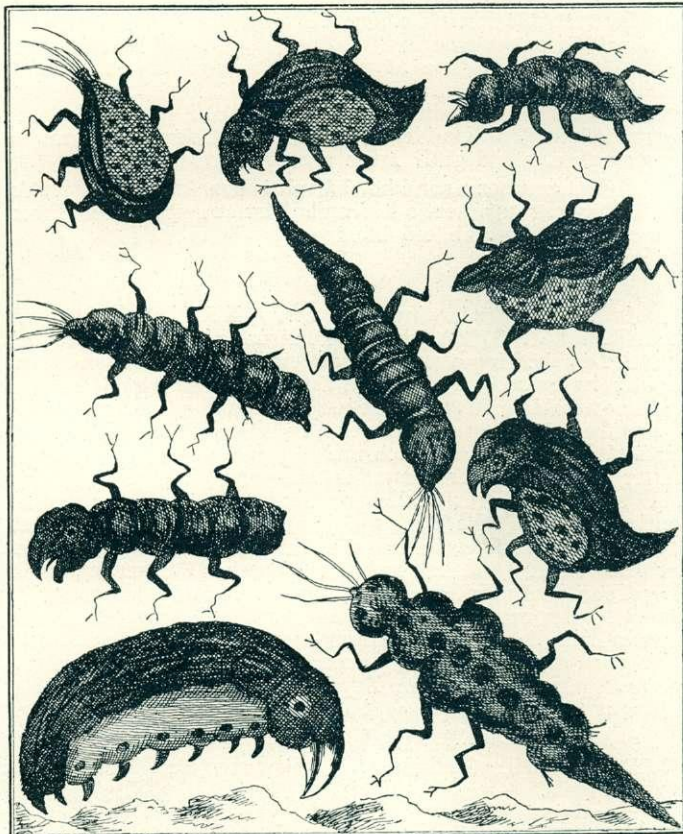
² Hóval esett rovarok. (474. oldal) 1902.

³ KERN: Chronica der merckwürdigsten Welt- und Wunder-Geschichte. EVERHARD GUERNERO HAPPELIO: I. Theil. Greulicher Wurm-Schnee. fag. 55, Hamburg. 1690.

3. kép. A hamburgi krónikában közölt kép. (Kicsinyítve.)

BRÜCKMANNF. wolfenbütteli orvos, — ki rendkívül sokat írt hazánk természeti viszonyairól, természetadta ritkaságairól, néperől, nyelvéről, jogáról, történelméről, magyar betegségekről és magyar gyógyszerekről, sőt a magyar tudományos irodalom jegyzékét is kiadta — 1740-ben, a következő sorokat írja: »írok még azokról az elpusztult rovarokról (insecta), mik 1672 nov. 20-án hóval együtt hullottak alá Magyarországon. A No. I-en rajzoltak sárgák, a No. II-ön ábrázoltak feketék. (l. 4. kép.)

4. kép. BRÜCKMANN, wolfenbütteli orvos rézmetszete a hóférgéről. (Az eredeti kép méretei: 13'4 × 16'2 cm.)

A további latin szöveg szövege egyezik a hamburgi krónika német szövegével; annak hű fordítása.⁴

*

Zoológiai irodalmunk eme három I., II., III., a XVII. században papírra vetett feljegyzése nem csupán tudománytörténeti jelentőségű, hanem a mai zoológiai tudásunk számára is értéket jelent.

Már RAYGERUS eldöntötte, hogy az ismeretlen fülbaj okozói: a férgek, nem »fűlbe-mászók« módjára jutottak a fülbe, hanem a daganatból bújtak elő. Számos modern, biztos megfigyelés analógiájaképpen feltehetjük, hogy az említett »férgék« légnyűvek voltak! Köztudomású ugyanis, hogy vannak legyek, (*Lucilia*, *Sarcophaga*, *Sarcophila* stb.) melyek petéiket, sőt nyúveiket is sebekbe rakják, egyesek pedig az ép bőrt is megtámadják.⁵ Az asszonynak középfülgennyedése lehetett, s a fülből szivárgó bűzös váladékot messziről megérző legyeknek sikerült észrevétlenül (szabadban való alváskor) nyúveiket a fülbe helyezni.

Bizonytalanabb HAIN »gyomorból kihányt férgének« a mivolta. Sem a leírás, sem a férgék képe nem ad közelebbi útbaigazítást, legfeljebb az állatok méreteire következtethetünk (10—12 mm). Kétségtelen, hogy HAIN »gyomorférgéi« az endoparazita férgek törzsébe tartoznak, azonban már az sem dönthető el, vajjon fonálférgék (*Nemathelminthes*), vagy laposférgék (*Plathelminthes*) osztályából kerültek ki? Viszont azzal is számolnunk kell, hogy a kihányt »férgék« esetleg leváltott proglottisok is lehettek.

Végül térjünk rá a »hóval hullott« rovarok esetére. A világ-irodalom sok száz leírást és feljegyzést őriz a hóval, esővel hullott férgékről, bogarokról, s más, magasabbrendű állatokról, (hal, béka stb.). Már a régi görög, s római irodalomban is találkozzunk ilyen csodálatos esetekkel. ARISTOTELLES tudja, hogy »a régi hóban is születhetnek pirosszínű, szőrtől bozontos férgek, miktől a hó hosszú ideig piroslik.«⁶ A középkor folyamán ULIXES, ALDROVANDI,⁷ s mások szintén sokat írnak a levegőből hóval, esővel esett állatokról. Az újabbkori természettudományos irodalom a külföldi példák mellett már több magyar megfigyelést is ismer. Ezek közül emeltük ki ez alkalommal RAYGERUS képpel is illusztrált feljegyzését.

RAYGERUS dolgozata végén összefoglalja mindazokat a kérdéseket, mikre a modern tudománynak meg kell felelnie és a felelet ma már sok kisebb-nagyobb cikkben, népszerűbb, vagy tudományosabb fejtegetésben feltalálható. Sőt átvette s helyesen értelmezi ezt a különös természeti jelenséget közel egy század óta a szépirodalom is. DICKENS »A harangjátéka«-ban írja: »a szél nem kapta fel a levegőbe, mint némelykor a békák, csigák vagy más könnyen megmozdítható élők raját és nem pottyantotta ismét alá, a benszüllötték nagy csodálkozására, a világnak valami távoli zugában.«

Idézem JABLONOWSKI sorait, ki tudtommal, először foglalta össze magyar irodalmunkban a hóbogarak rejtélyének megoldására vezető adatokat és megfigyeléseket.⁸ 1893-ban — írja — *Szecsé-pusztáról* (Bars-m.), 1896-ban *Bagotáról* (Komárom-m.) és 1898-ban *Brádról* (Hunyad-m.) kapott a kir. magy. Rovartani Állomás hóférgéket. A lárvákat kitenyészítették,⁹ s a *Cantharis rustica* FALL. fejlődött belőlük. Ami nevezetességet kölcsönöz neki az abban áll, hogy a lárvája néha télvíz idején tömegesen jelenik meg a hó felszínén (innen a neve). Téli megjelenésük a hirtelen olvadással, hullásuk pedig az olvadás után kerekedő nagy szélviharral van kapcsolatban.

A rovarfaj a telet lárva alakban kövek alatt, fák tövében és minden oly füves-gyepes helyen tölti, hol a nedvesség ellen védve van. Megjelenésének legvalószínűbb magyarázata, a rej-

⁴ Memorabilia Epericensia. (Epistola Ilinaria XCII.) Wolfenbut. 1740. Nationalbibliothek, Wien.

⁵ LOMBAYER G.: A legyek okozta sebészeti megbetegedések. (Egészség. XXVIII. fej. 123.) 1914.

⁶ Lib. V. Hist. Anim. 19.

⁷ Lib. VI. de Insectis. 9.

⁸ JABLONOWSKI J.: A »hóbogarak«-ról. (Természettudományi Közöny. XXX. fej. 193.) 1898.

⁹ Rovartani Állomás Közleményei. II. No. 10. 1894.

tekhelyet átjáró nedvesség. Jön egy-két verőfényes nap, a hó rohamosan olvad (a feljegyzések már ARISTOTELES-nél állott, öreg hóról szólnak!) s a talaj átázik a hólétől. A nedvességet gyűlölő lárvák (kísérletekkel igazolva) menekülnek s elszélednek a havon.

Tudjuk, hogy egy-két ilyen verőfényes nap után rendszert bekövetkezik a hőcsökkenés, midőn a lárvák — mint azt már RAYGERUS megfigyelte — megfagynak.

Ha közbe szélvihar kerekedik, — JABLONOWSKI itt nagyon helyesen kiemeli a hegyvidék szerepét — felkapja s tova sodorhatja a lárvákat.

Megfigyelték azt is (Bagotán), hogy a futrinka-félék (*carabidae*) lárvái, ha történetesen több faj lárvája jut hasonló sorsra egy helyen, megtámadják egymást. Így a *Zabrus* (gabonafutrinka) lárvája akaszkodott össze a *Telephorus* (*Cantharis*) lárvával, de megeszi fajtársát is. Ez tökéletesen megmagyarázza a *hamburgi krónika* különben mesének tetsző állítását: hogy a férgek felfalták egymást!

Megfeleltünk RAYGERUS kérdéseire. Leírása és metszete a futrinka fajtát is kétségtelenné teszi: *Cantharis rustica* EALL.

A lárv leírása JABLONOWSKI szerint: A lárv leírása RAYGERUS szerint:

Körülbelül 15—20 m/m hosszú.	A metszetről mérve (vízben duzzasztott állatok természetes nagyságban rajzolva) 15, 20—35 m/m
Szélessége körülbelül 4—5,5 m/m	A metszetről mérve 3—6 m/m
Színe sötétbarnás-fekete, fekete.	Színe fekete.
Hasi fele világosabb, lába világos gesztenyebarna.	Lábai halványabbak, sárgásak.
Feje és testvégi fele egy keveset keskenyül.	Ez a metszeten jól látható.
Testének utolsó szelvénye a legkeskenyebb.	A metszeten jól kivethető.

RAYGERUS jó megfigyelő. Nem színezi ki a dolgokat, s az események lefolyását sok hűséggel adja elő. Rajzait a természet után készített, korától elütően kevés belerajzolással, azonban annál erősebb vággyal a természetesség megközelítésére. Hogy rajzai még sem kifogástalanok, azon nem csodálkozhatunk. A XVII. században nem minden vidéki városkában akadt ügyeskezű, kifogástalanul s művésziességgel dolgozó rajzoló, aki hozzá még a szaktudományban is járatos legyen.

Másként áll a dolog a *hamburgi krónikával* s BRÜCKMANN dolgozatával. Jelen sorok írója nem tudta megállapítani, hogy a

cikke alapján: »A szöveghez csatolt rajz a legijesztőbb rovarkat mutatja be, amelyek alapján a fajt pontosan meghatározni vajmi nehéz feladat volna. Annyi mégis kétségtelen, hogy a »fekete férgek« ez esetben *Cantharis*-lárvák voltak.«

HAPPELIO és BRÜCKMANN *fantasztikus rajzai alapján még ennyit sem mondhatunk*. Azonban az idő és hely egyezése folytán egy és ugyanazon rovarosó leírásáról van szó mindhárom közleményben. RAYGERUS cikke alapján tehát a *Cantharis*-faj jelenléte közvetve megállapítható ezekben az utóbbi kelt dolgozatokban is.

IV. Hiúz a Kárpátokból.

BRÜCKMANN 89. útleveleiben a Magyar Kárpátokat ismerteti¹² Latin nyelvű nyomtatványában egész sereg földrajzi, földtani, növénytani és állattani megfigyelés van; az utolsó oldalakon pedig felsorolja mind ama tárgyakat, mik a Kárpátokból vitettek hazájába, *Braunschweigbe*.¹³ A 18 pontból álló jegyzék egy fehéres, görbe hiúzkörmöt is felsorol, mit BRÜCKMANN le is rajzoltatott (l. 5. kép.)

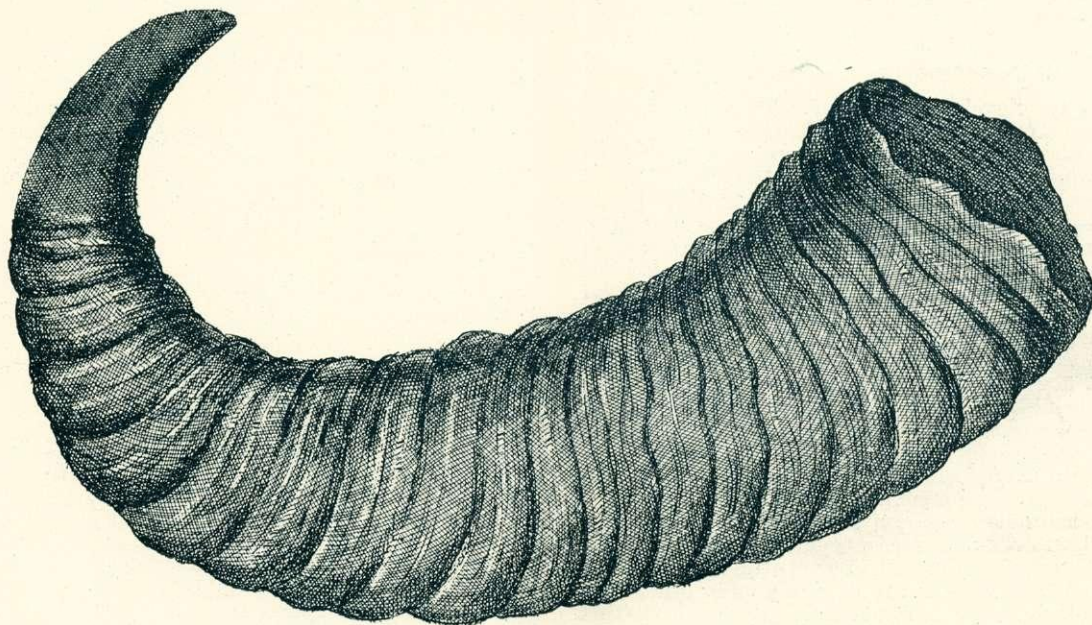

5. kép. *Lyncis unguam recurvam albicantem.* (BRÜCKMANN útleveleiből.)

V. Magyar bivalyok.

BRÜCKMANN egy másik levelében¹⁴ Magyarországot írja le, kezdve a vallástól és nyelvtől a jogon és népszokásokon át az ország több természeti ritkaságáig. A 20-ik oldalon tizenegy sorban külön megemlékezik a magyar bivalyokról is (wilde Büffel), sőt — ami levelét a mi szemünkbe különösen érdekessé teszi — egy bivalytülköt metszetben is bemutat (l. 6. kép.)

A felsorolt állatok közül, úgy látszik, a bivaly érdekelte a leginkább.¹⁵ »Magyarország bivalyokat tenyészt — írja — melyek a nehezen megmunkálható, keménytalajú földek felszántására alkalmasak. Egy-egy állat ereje öt igásóköre erejével is felér.« »Szarva 10 libra,¹⁶ hátrafelé görbül és csavaros, feketén fénylő, s hozzá jutva egy ilyenhez Magyarországból, lerajzoltattam.«

6. kép. Bivalytülök rajza BRÜCKMANN leveléből. (Az eredeti metszet méretei: 16,3×10,3 cm.)

krónika írója honnét vette értesüléseit, mik híjával vannak RAYGERUS jó megfigyeléseinek, viszont a háborúskodást említik. A rajzok sem mutatnak arra, hogy HAPPELIO RAYGERUS levelét ismerte volna. Valószínű, hogy értesüléseit úgy, mint képeinek tárgyát,¹⁰ más forrásból kapta, hiszen RAYGERUS is, ő is említik, hogy bizonyos képeket Bécsbe is küldtek. VÁSÁRHELYI *Staphilinidákat* vél a rajzokban felismerhetni KADOCSA¹¹ más véleményen van, nyilván JABLONOWSKI

¹⁰ Esetleg magát a képet.

¹¹ KADOCSA GY.: Rovarak a havon. (A Természet. XVI. No. I—II. pag. 6.) 1921.

¹² Montes Cárpatios in Hungaria. (Epistola Itineraria. LXXXIX.) Wolffben. 1740.

¹³ Köszenel, gránátokat, márgát, haematitot a Krivánról, kárpáti borostyánkővet, hegyikristályt, limonitot a Krivánról, kárpáti balzsamot, valamint a balzsamot termő fenyőt és tobozát, a dâmuvad földrevetett, fekete és görbe agancsát, stb. sorol fel még e jegyzék.

¹⁴ Memorabilia Hungarica. (Epist. It. XCIX.) 1740.

¹⁵ Egyéb állatok: Culices, testudines, pisces (sturiones, huso, carpiones), porcus, Canes ferri, equus, oves, gallinae stb.

¹⁶ Egy libra = kb. 460 gram Régi súlymérték.

Nyugat Európából hazánkba eljutott utazóknak már BRÜCKMANN előtt is, de BRÜCKMANN után is sok esetben feltűntek bivalyaink. Egyik régi külföldi utazó, ki hazánkat felkereste: az angol EDWARD BROWN írja, hogy nálunk »a süppedékes és mocsaras völgyeken keresztül bivalyokkal vontatják a szekereket, mikor hat állatot is libe fognak!¹⁷ VALENTINUS pedig a »Museumok museuma« című munkájában részletesebben is leírja az állatot.¹⁸

Dr. Kubacska András.

Fehérspórás lemezeshelészű gombáink.

Írta: Szemere László.

Legutóbbi cikkemben az I. III. nem ismertetésével lezártam a nem fehérspórás lemezeshelészű gombák ismertetését, hogy most azokkal a gombákkal foglalkozzam, amelyeknek termőrétege (Hymenium, azaz itt lemez!) fehér spórát hullat.

Miután gombakedvelőink zöme kezdő, azért továbbra is az eddigi módon fogom az egyes nemeket (genus) ismertetni, s azon belül a fajokat is ott, ahol annak gyakorlati jelentősége van. Minden egyes nem minden egyes fajtát leírni, vagy csak felsorolni is, hosszadalmas lenne és zavaró is azokra nézve, akik mondjuk még az egyes nemek helyzetét, mineműségét illetőleg is tájékozatlanok. A teméntelen sok, túlnyomórészt apró termető székfü-kigyó-fülőke és békagomba felsorakoztatását elhagyom, a haladó gombakedvelő olvasóim azok leírását ugyanis megkapják a különféle szakkönyvekben.

Főcélunk tehát az marad, hogy mentől több kezdő gombatanulmányozót segítsünk át a kezdet nehézségein. Ilyen, mondjuk, »szakmabeli« nehézség pedig bőven lesz a fehérspórás gombáink között is, mondhatnám több, mint amennyi az előző csoportban volt.

A továbbiak előtt álljon itt a fehérspórás lemezeshelészű gombák meghatározó kulcsa.

Hogy a táblázat a mérges és az ehető fajokat tartalmazó nemeket feltüntesse, egészítsük ki azt piros és kék ceruza segítségével a következőképpen: Piros szín jelezze azt, hogy az illető nemben (amelyet aláhúzunk!) tudunk mérges vagy gyanús fajokról. A kék színnel való aláhúzás pedig azt jelzi, hogy azon genusban van ehető faj is.

Tehát piros ceruzával húzzuk alá az V., VI., VII., VIII., IX., X. és XX. szám melletti magyar nevet, pl. Fülőke g. stb. Kékkel pedig az I., II., IV., V., VI., VII., VIII., IX., X., XI., XII., XIV., XVI. és XX. szám melletti latin nevet, pl. Marasmius stb.

Máris feltűnhet figyelmes olvasóim előtt az, hogy több nem számja nem szerepel. Mi van azokkal? Azok ehetőség, illetve ártalmasság dolgában nincsenek kipróbálva, de apróságuk, vagy fás-taplós voltak miatt nem is érdemes őket — gasztronómiai szemüvegen át nézve — méltatni.

Kevés — 1—2 faj — kivételével ilyenek a szegfűgombák (I.) és a kígyógombák (IV.) is, mert bizony azoknak a zöme is apró gombácska. Az apró, illetve túlnyomórészt apró fajokból álló nemek a táblázatban egy »a« betűvel meg is vannak jelölve, vagy előtte a nem nevének, vagy mögötte, ahol a táblázat szerkesztése engedte.

Ezenkívül még kis »k« betűk is láthatók imitt-amott. Ezek pedig azt teszik, hogy a táblázatnak rovata — szabálya — alól az illető nemen belül kivétel van. Pl. vegyük elő a táblázatnak baloldalán, legfelül levő »k« betűjét. »A lemez nem lefutó« rovatban e jelzés azt teszi, hogy a kérdéses nem 1—2 fajánál lehet lefutó lemez is, példánkúál tehát a szegfűgombák között is, amelyeknek a lemezei egyébként nem lefutók.

A táblázat használatának ennyi magyarázata után most már megemlékezem azokról a nehézségekről, amelyek a fehérspórás gombák tanulmányozóit sokszor tévutra vezetik.

Az első nehézség már abban rejlik, hogy mind a hús nem fehérspórás, tehát itt a spórapor színét segítségül nem hívhatjuk. Lehet ugyan egyes nemeken belül egyes fajoknak kissé színes spórája is, de ez szórványos jelenség, s a legtöbb genusnál előfordulhat. Sokszor a spóra nem is fehér, hanem színtelen, vagy víztiszta. Így a spórák vizsgálatának — az első eligazítás során — nem sok hasznát látjuk, mert amely nemnek az alakját illetőleg valamelyes jellegzetes spórája van, annak a nemnek van szilárd makroszkópiái jege is. Pl. a tejelőgombák spórája jellegzetesen kerek és tüskés. A gyakorlatban azonban hamarabb felismerem a tejelőgombákat arról, hogy megtörve folyadék szivárog ki belőlük.

A gombák külalakjának — jegyeinek — megfigyelésére vagyunk tehát utalva már akkor is, amikor még csak azt akarjuk eldönteni, hogy valamely meghatározandó fehérspórás gomba e csoport melyik nemébe tartozik.

Természetesen akad segítő »körülmény«, pl. az, hogy a gomba fán terem, a gomba íze és szaga ugyancsak, utóbbi tulajdonságok azonban csak a fajok meghatározásánál segíthetnek. Sokszor azonban a gombán olyan kimagasló jegy van, pl. gyűrű vagy gallér a tönkön, — hogy aránylag hamar eligazodhatunk. (Ilyen a VIII. és IX. nem.)

A fenti meghatározó kulcs sorrendjében legelőször is már olyan genusokat kell tárgyalnom, amelyek nemcsak a kezdőknek, de a szakembereknek is sok fejtörést okoztak.

Az alak szerint egymáshoz sokszor igen hasonló I., IV., V. és VII. szám alatti nemeket egymással párhuzamban fogom ismertetni; az ugyancsak gallér alan tönkű, s nem lefutó lemezű II., III. és VI. nemeket ellenben külön, mert ezek valamely sajátosságos jegy miatt könnyen megkülönböztethetők az előbb írtaktól, s így zavarra okot nem adnak. Pl. a III. számú genus olyan gomba, amely más gomba testéből nő ki.

Négy, fejlődészerű rajzcsoporton bemutatom az előbb írt négy nembeli gombának néhány jellegzetesebb fajtát — a spóra alakjával együtt — hogy e négy genus útvesztőiben mentől biztosabban forgolódjunk.

A szegfűgombák népes társaságnak mondható, Magyarországról közel 40 faja van kimutatva. Általában apró gombák, leginkább az ugyancsak csakis apró fajokkal képviselt kígyó-

gombákhoz hasonlítanak, de hasonlíthatnak a fülőkegombák apróbb fajaihoz is. Ezek között ugyanis már középnagy, sőt nagy gombák is vannak, s így a fenti két nem és a pereszker-gombák, mint túlnyomórészt nagyobb termető gombák között mintegy áthidalást képeznek. Ezért a nagyobb termető fülőkegombát nem fogjuk se szegfűgombának, se kígyógombának tartani, a pereszker-gombáknak pedig az apraját sem.

A továbbiak előtt azt kell még tisztáznunk, hogy tulajdonképpen mit tartunk apró, mit középnagy, s mit nagy gombának? Ha a gomba kinőtt korában sem nagyobb 5 cm-nél, akkor azt apró termető gombának vesszük. A közepes gombák 5—10, a nagyok 10—30 cm kalapátmérőjűek. Szegfű- és kígyógombáink zöme alig 1—2 cm átlagos kalapátméretű, de miután száruk a legtöbbször cingár, 8—10 cm magasak is lehetnek, sőt sokszor még jobban is felnyúlnak.

Apró gombák szerepelnek még a táblázatunkban, de azoknak más az alakjuk, pl. a békagombák lemeze lefutó stb.

Lássuk most még a szegfűgombák többi nemű jegyeit is. A legfontosabb az, hogy nem lefutó lemezük gyéren áll, tehát néha csak néhány lemezkéjük van. (Pl. a fejlődés-rajzocskán a 9—11. számú gombákon!) Ezenkívül a lemez borszerű, vastag. Maga a gomba inkább keményhúsú, de azért nem fás. Száruk gyakran megsodródó. Nemi tulajdonságaként szokták emlegetni azt, hogy kiszáradás után — ha az idő ismét nedvesre fordul — tovább képesek növekedni. Ez azonban nem kizárólagosan szegfűgomba sajátosság, előfordul más nembeli gombáknál is. Miután nem mindenik szegfűgombának áll gyéren a lemeze, azért e nem sziklaszilárd jegyek miatt több gombaszaktudós nem ismerte el különálló nemnek őket, s egyes fajukat beosztották a kígyógombák meg a fülőkegombák közé, túlnyomórészt ez utóbbiakhoz.

Miután szegfűgombáink újabban ismét megerősítették polgárjogukban, azért hát — vannak, s mert bőven vannak, jobb is hogy nem duzzasztják az ugyancsak sok fajjal bővelkedő kígyó- és fülőkegombákat.

Magyarországról közel 40féle szegfűgomba ismeretes, de ezek között nagyobb gyakorlati fontossága csak egyetlenegy fajtájának van, ennek teljes leírását adjuk tehát.

¹⁷ Account of several travels in Hungaria, Servia etc. (pag. 91). London 1673. Megjelent francia (1674.), hollandi (1682.) és német (1688.) fordításban is.

¹⁸ VALENTINUS: Mus. Muscor. pag. 432.

Közönséges szegfűgomba. — *Marasmius oreades* Bolt.

K. Kalapja eleinte púpos, majd szétterülő, pereme felhajló. Síma, száraz. Színe világos okkertől barnáig, a púp olykor sötétebb. 5 cm-ig nő.

B. Lemezei szabadon állók, legfeljebb érintik a tönköt, szélesek, gyéren állók, s különféle hosszúak. (L. a rajzon a jobbszélső 4 gombát. Köztük a spóra.) Színük világosabb a kalap színénél.

T. Tönkje tömött, végig egyforma vastag (3—4 mm) 8 cm-ig nő, oly színű, mint a kalap, felül fehér pihés-szálas, alul síma. Szívós, szárazon megsodródik. Néha pudvásodó.

H. Húsa fehéres-sárga, kellemes ízű és szagú. (Szegefűszegre emlékeztető!) Májustól októberig, mezőkön, réteken, gyakran köröket alkotva, seregesen nő. Szárítani is jó. Az idősebbje rágós, ezenkívül a tönkjét se használjuk el.

Ezt a közkedvelt apró gombát piacainkra is tömegesen hozzák; főleg leveshez használják a háziasszonyok. Aki vele foglalkozik — akár gyűjti, akár elkészíti — az ismerkedjék meg a *susulykagombákkal*, *Inocybe* is — mert ezen apró gombák egyik-másik mérges faja ugyanott is szokott teremni, ahol a szegfűgomba. Erre utaltam legelső cikkemben is. (L. »A Természet« 1928. évi februári sz.) Ugyanott közös képen bemutatom a mérges susulykagomba mellett a hozzá hasonló szegfűgombát és a rákízű pereszkerfgombát — *Tricholoma terreum* Schiff. — is.

A susulykagombák nem fehérszórás gombák, ezenkívül azonban törékenyebb húsáról és sűrűbben álló lemezeiről

ismerhetjük fel őket; tehát kiválogatjuk a szegfűgombák közül azokat a gombákat, amelyek nem felelnek meg a szegfűgomba fentírt leírásának, azaz hogy azokat, ha a gombát magunk gyűjtjük, fel se szedjük. Más gombánál is célszerű legalább azt megvizsgálni, hogy a valamely néven vásárolt gomba mind egy fajhoz tartozik-e, s a feltűnően más formáját — hacsak külön nem tudjuk arról is, hogy ehető — ne használjuk el. Közbe-közbe való kóstogatással ugyancsak kiselejtezzük a csipős ízűeket s félretesszük a túlérett, avagy a nyüves példányokat is.

Ehető még s közönséges is a *változékony szegfűgomba*, *Marasmius Wynnei* Berk, azonban jóformán csak a mikológusok ismerik, piacra nem igen hozzák. Ez a közönséges szegfűgomba nagyságú és alakú gomba eleinte tejfehér, később lilás, rózsaszínű vagy vöröses árnyalatú, pereme meg is feketedhet. Fenn kissé kiszélesedő tönkje egyenletes, síma, fehér, lefelé fokozatosan vörösbarnába, legalul feketebarnába színeződő. Rendesen csoportosan nő, erdőtalajon, ősszel.

Harmadik, még táplálkozásra fordítható faja a *foghagymaszagú gombácska*, *Marasmius scorodionius* Fr. Ez csak 1—3 cm nagyságú, szára csak 1 mm vastag, s 2—4 cm magas, ugyancsak lefelé sötétbarnába húzó. A kalap barnás, vörösbarna, de kifakul. Júniustól októberig, ugyancsak erdőkben nő, s jellegzetes foghagyma szagáról hamar felismerhetjük. Ezért néhol sülték mellé teszik, hol a foghagyma ízet pótolja, anélkül, hogy eme társadalmi viszonylatban kellemetlen fűszer rossz utóhatását róná ránk. Szaga ugyanis hamar elillan. Így a szárított gombácskákat már nem is használhatjuk fel. Van ú. n. *ál-foghagymagomba* is, *Mar. alliaceus* Jacq., ez kissé nagyobb, világosabb a fenténél, ugyancsak erősen foghagymaszagú, azonban nem használhatjuk fel, állítólag azért, mert kissé ártalmas lenne?

Tudunk még gyanus (*M. ingratus* Schum.) és rossz íze miatt élvezhetetlen szegfűgombákról (*M. peronatus* Bolt) de mérgeről nem. Az utóbb említett, magyar néven *gyapjaslábú szegfűgomba* fenyves erdeinkben néhol igen közönséges, olyankor is, mikor más gombát alig látni, s így nagy reménykedve közelít feléje a laikus gyűjtő, de nincs sok öröme benne, mert gombánk íze csipős, nem enni való. Legmegbízhatóbb jegye az, hogy a

tövén sárgás, gyapjúszerű molyhosság van. Egyébként a nagyobb szegfűgombák közé tartozik, amennyiben sokszor szélesebb a kalapja 5 cm-nél.

Kígyógombáink sok tekintetben hasonlítanak a szegfűgombákhoz, amennyiben apró, leginkább púpos kalapú, nem lefutó lemezű, s gyűrű és gumó nélküli, vékony szárú gombák. Spóraporuk ugyancsak fehér. Száruk még nyurgább — a leg-

több esetben — mint a szegfűgombáké, lemezüik ellenben már nem oly gyér állású. A termés helyét illetőleg nem válogatóság, földön, fán, korhatag fadarabokon, gabonaszárakon vagy leveleken, sőt mohán is megteremnek, legtöbbször csoportosan, de a tövek soha el nem ágaznak. Számuk tekintélyes, középeurópában kb. 88 faja fordul elő, ezek közül Magyarországból kb. 73 faj van kimutatva. Ez a sok gomba mind-mind apró, nagyon gyakran csak 3—7 milliméter kalapátmérőjű, úgy hogy gyakorlati értékük nincsen. Csak egy fajról tudom, hogy ehető, ez a *reteszszerű kígyógomba*, *Mycena pura* Pers. Ez körülbelül a legnagyobb is, amennyiben 6 cm-ig is megnő. Színe olyan, mint az ibolyaé, azaz néha piszkos fehér, alig lila, máskor pompás rózsaszínű lila. Húsa üveges, áttetsző, vizenyős, íze és szaga a hónapos retekre emlékeztető. Minden erdőben eléggé közönséges. (Rajza az 5—8-ik, a fenti vázlatos rajzon.) A talajon nő. Hát ez ehető, úgy no, hogy a »többi között elcsúszik«, vagy ahogy a német az ilyen gombákat jelzi — hogy nagyon le ne szólja őket — »guter mischpilz«. A többiről semmi gasztronómiai adatunk nincs, van-e a 88 kígyógomba között több ehető, avagy van-e köztük mérges, nem tudjuk. Sok fájának van kellemetlen — lúg, ammóniák stb. — szaga, de hogy ezek az így szimatilag megbélyegezettek tényleg ártalmasak-e, vagy sem, nem tudjuk. Nem is nagyon kutatjuk ezt, mert mint jeleztem, túlnyomórészt igen apró gombák, amelyeknek az összegyűjtésével akkor sem volna érdemes vesződni, ha ehetőek lennének is.

Fülőkegombáink mint jeleztem, hasonlítanak a fentebb tárgyalt két *nembeli* gombákhoz, de már nem mindannyia apró gomba. A kalap vékonyhúsú, a perem eleinte begyűrűt, alánkukorodó; egyébként púposak, de legalább is közepen a leg-

vastagabb a húruk. A lemezek kissé öblösek, vagy felfelé kerekítették, s nem borszerűek és sűrűbben is állanak, mint a szegfűgombák lemezei. Tönkjük porcogós, hosszant foszlós, csöves, néha igen hosszú, sőt még gyökérszerű nyúlványa is lehet. A rajzban közepén álló gomba az egyébként nyúltabb szárú, *közönséges fülőkegombának*, *Collybia fusipes* Bull., zömök növési változatát, illetve alakját mutatja. Spóraporuk ugyancsak fehér. A földön, korhadó vagy élő fán teremnek, 1—2 faja pedig más kalapos gombán élőszködik. Középeurópa 60 gyakoribb fülőkegombája közül nálunk 50 van kimutatva, számuk

tehát jelentékeny, azonban csak 2—3 gyanus fajáról tudunk, ehető 4—6 féle van közöttük, azaz itt is legyünk diplomatikusak: ennyiről tudjuk, hogy gyanus, illetve, hogy ehető, a többiért semminemű felelősséget nem vállalunk. Mivel az ehetők között néhány igen közönséges faj van, azért azokat, s a gyanusakat is, részletesebben fogom ismertetni, de a következő cikkemben, hogy itt még a párhuzamban ismertetendő negyedik *nemet* még röviden bemutatnassuk. Azok (a pereszkegombák) között már több mérgezet, gyanusát s ehetőt tudunk s így ugyancsak részletesebben fogunk velük foglalkozni.

Az eddigi 3 *genus* gombáinál zömökebb, nagyobb gombák, a kalapjuk azonban közepén mindig a legvastagabb húsú, sokszor púpos is. Lemezeik ugyancsak öblösek, nem lefutók, sűrűn állók. Egynéhány faj lemezei itt-ott már lefutók, ezeket (az ú. n. »álpereszkeket, Afterritterlinge») néha nehezen tudjuk megkülönböztetni a tölcsergombáktól. Tönkje a legtöbbször csupasz tömött, vagy podvásodó, a felosztott »*Armillaria*» *genus* idekerült gombáinak tönkje azonban gyűrűs, de ilyen kevés van. Túlnyomórészt a földön teremnek. Spóraporuk fehér. A legnépesebb *genus*, amennyiben a nálunk kimutatott fajok száma 100-on felül van. Ismertetésük a következő cikkben következik.

Rovatvezető: Kadič Ottokár dr.

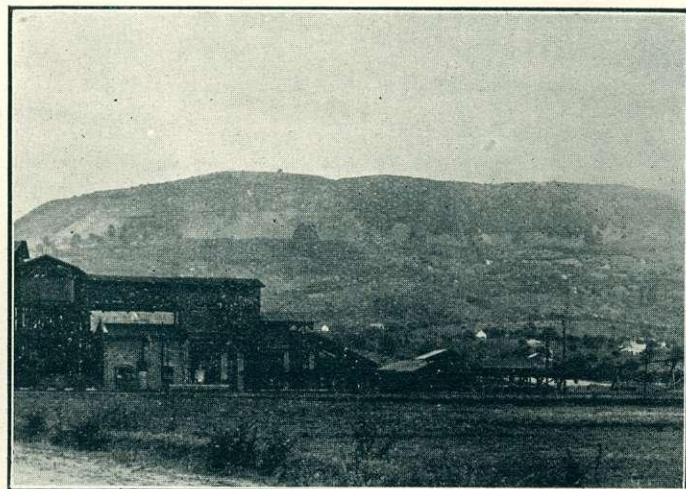
A Balaton környékének természeti emlékei.

Írta: Földváry Miksa.

I.

Badacsony.

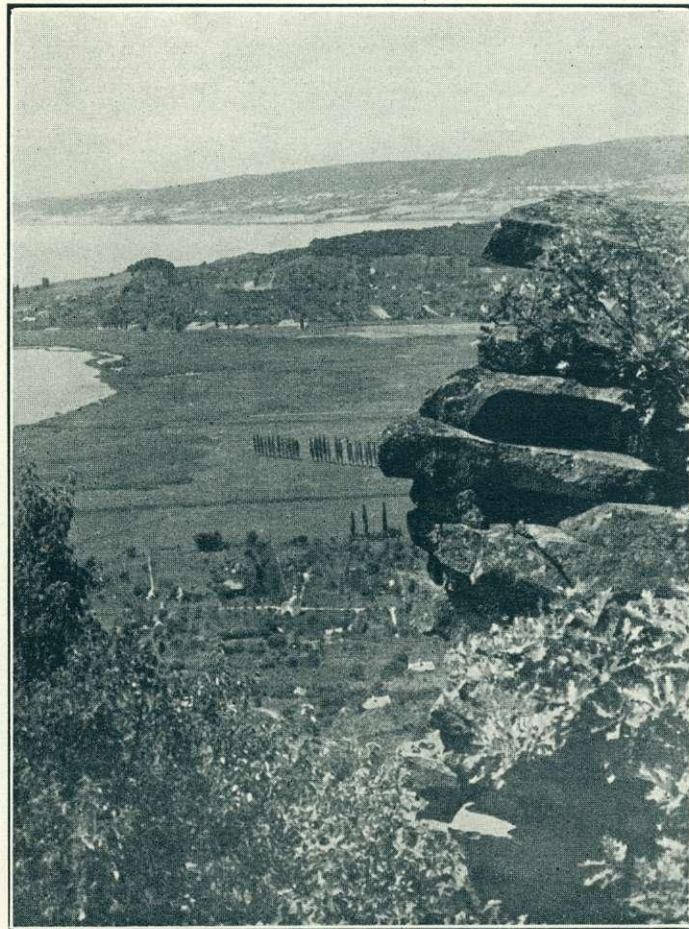
Amikor a gyönyörűsége Balaton természeti szépségeiről, környékének értékes ritkaságairól, páratlan nevezetességeiről s ezeknek természeti emlékként való kijelöléséről és állandó fentartásáról van szó, lehetne-e méltóbb képviselővel bevezetni ismertetésünket, mint a felséges Badacsonnyal?

Badacsony Nemestördemic felől. (Földváry Miksa felvétele.)

Lehet-e szépséges Balatont elképzelni a koronás Badacsony királyi képe nélkül; lehet-e a nagy tó csillogó vize mellett szemlélődve, álmódzva magunkat kivonnunk a fejedelmi hegy lenyűgöző varázsa alól?

Petőfinék az imádott hazáról mondott költői hasonlatát a Badacsonyra vonatkoztatva mi is elragadtatással felkiált-

Badacsony. Lepillantás a szigligeti öblöbe. (Földváry Miksa felvétele.)

hatnánk: *Ha a Balaton Isten kalapja, a Badacsony a bokréta rajta!*

Valahogy a nevükben is bizonyos dallamos, kellemesen hangzó hasonlatosságot sejtünk.

A Badacsony a világító torony, mely vigyáz, ügyel és uralkodik a hatalmas tó tündöklő síkja felett.

S ezt a koronás királyt, ezt az érdekes hegyet kikezdték: napról-napra tépnek ki istenalkotta fejedelmi koronájából egy-egy ékes drágakövet.

A minap olvastam,⁴ hogy az Oregon állambeli Mount Hood-ra (3400 m) egy hegyivasutat akartak építeni. Ennek a nagyszerű műszaki tervnek a végrehajtását azonban elutasította az annyira józannak és pénzsóvárának (business is business) mondott amerikai illetékes erdészeti hatóság azzal a megokolással, hogy egy olyan kiváló, történelmileg és tájképileg annyira kimagasló és nevezetes hegycsúcs, mint a Mount Hood, a legnagyobb tiszteletre méltó és azt az emberek kegyetlenküli inváziójától meg kell kímélni.

Mennyit írtak és beszéltek már arról, hogy a Badacsony két ellenkező oldalán folyó bazaltbányászt meg kell szüntetni.

Magam is síkra szálltam⁵ a páratlan szépségű bazaltoszlopok megmentése érdekében már egy évtizeddel ezelőtt és kijelenttem, hogy a Badacsony nem közönséges hegy; nem pusztán turistacélpont, melyről szép kilátás nyílik; még kevésbé üzleti árú, mely némelyek meggazdagodásának legyen az előidézője és kútforrása: a Badacsonynak történelmi

⁴ Mitteilungen des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins. 1927. évfolyam, 22. szám.

⁵ Földváry Miksa: A Badacsonynak természeti emlékként való fentartása. "A Természet" 1920. 6. szám.

Földváry Miksa: A Badacsonynak természeti emlékként való fentartása. Turistaság és Alpinizmus, 1921. évfolyam, 7. szám.

multja van, aranyos költészete, kedves regevilága, nemzeti jelentősége és még fontos hivatása nemzetünk jövő életében, a Balatonvidék felvirágoztatásában.

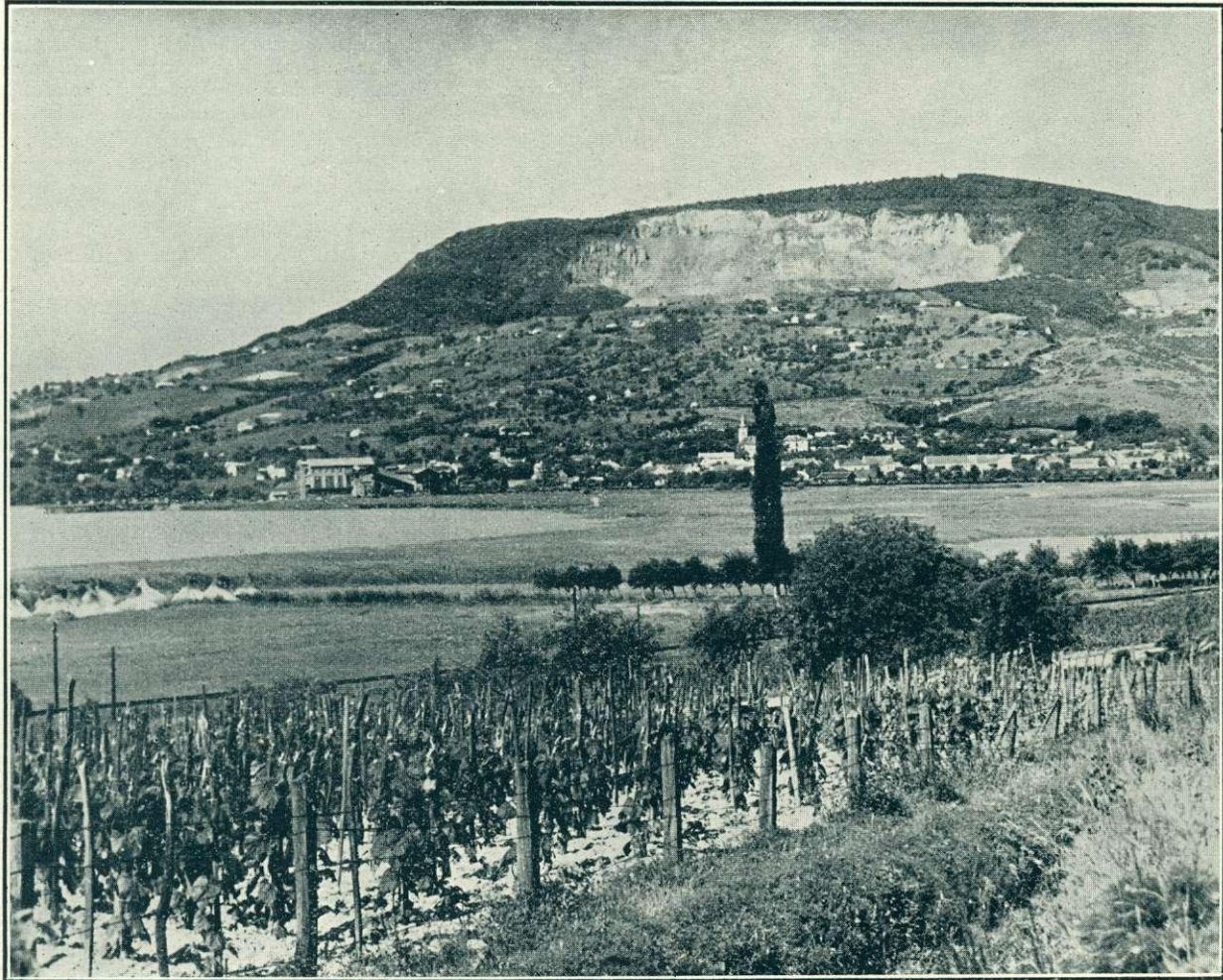
Neves geológusok szerint a Badacsony alsó menedékes palástú csonkakúpját homokos agyag és homok alkotja; a Kisfaludy-forrástól feljebb már bazalttufa található.

A meredek oldal bazalt, alul kőmlások; ezekből emelkednek a helyenkint 60—70 méter magas oszlopok. A kemény

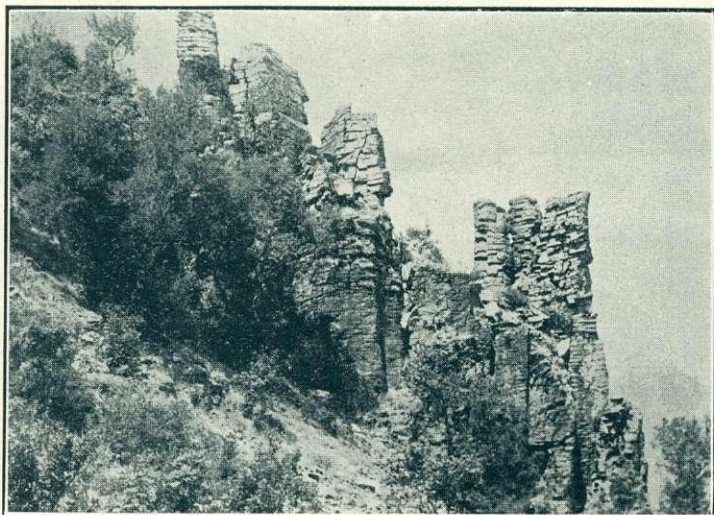
bazalt védte meg a hegyet a pusztulástól, mely a homoknak a szél és víz által való elhordása folytán biztosan bekövetkezett volna.

Cholnoky azt állítja,⁶ hogy »a bazalttakaró lepusztításával tönk्रे fog menni a Badacsony híres bortermelése is, mert kétségtelen, hogy ez a bor, melyet sokan a világ legjobb borának

⁶ Cholnoky Jenő dr.: A természeti emlékek védelme. Földrajzi közlemények. 1923. évfolyam, VIII—X. füzet.

Badacsony a kisrői szőlőhegyről. (Földvály Miksa felvétele.)

Badacsonyi bazaltsziklák (kőkapú.) (Földvály Miksa felvétele.)

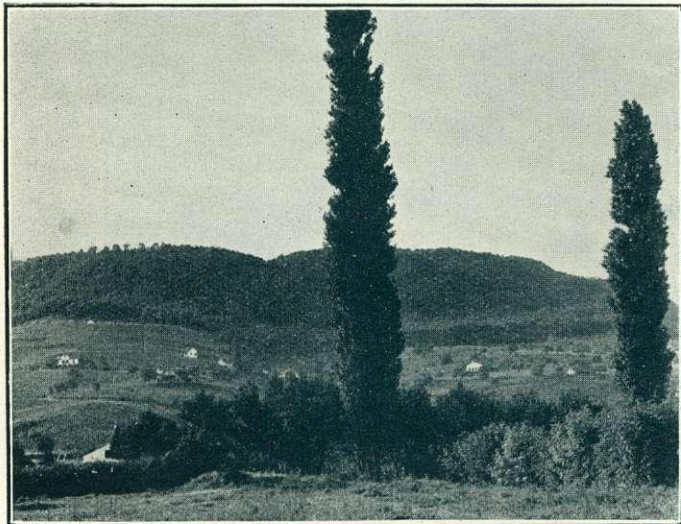

Badacsony tördemici sziklák. (Földvály Miksa felvétele.)

tartanak, a bazalt málladékának köszöni ízét, erejét, fölül-mulhataatlan tüzét.»

Eltekintve esztétikai és kulturális szempontoktól, gazdasági érdekből sem szabad a fejedelmet koronájától megfosztani.

»Ne bántsuk tehát a Badacsonyt; ne fosszuk meg legszebb ékességétől; ne engedjük meg, hogy a Badacsony homlokát koszorúként övező páratlan bazaltsziklák a hátulsó részeken kitermeltessenek és még kevésbé, hogy a Balaton felé néző

Badacsony a Lábdi-hegy felől. (Földváry Miksa felvétele).

részén a legcsekélyebb változás történjék attól a természetes állapottól, melyet soha többé semmiféle emberi erő helyre nem hozhatna.»

Ezt javasoltam tíz évvel ezelőtt és — azóta mennyiben javult a helyzet?

Minden Balatonjáró megadhatja reá a feleletet.

Mint akkor, egy évtizeddel ezelőtt, úgy ez alkalommal is azt a nyilatkozatot teszem, hogy »nem akarok abba a hibába esni, melyet magam is ostoroztam s egyesek azáltal követnek el, hogy a nemzet bűneit, társadalmi életünk bajait a nagy világ színe elé tárják és sopánkodással telesírják a Hazát és a Nyugatot; csak megemlítem, hogy a természetvédelem és a természeti emlékek fentartása terén más országok már régesrégén nagyszabású intézkedésekről gondoskodtak és ezeket a gyakorlatban, az életben meg is valósították.»

Nemcsak a Badacsony üstökét alkotó bazaltsziklákot kell természeti emlékek fentartani, hanem egyéb nevezetességei is vannak a Badacsonynak, melyek megérdemlik ezt a kitüntetést.

Erre rászolgál a Rózsakő és a legendaövezte kőpadok is.

Az előbb említett cikkeimben már leírtam, hogy ez a Rózsakő a Kisfaludy-ház közelében, a turistaút mentén van s alakjára nézve lapos szívalakú, több mázsás sziklatömb, melyet vágyakozva keresnek fel a szerelmesek abban a reményben, hogyha arra ráülnek, biztosan egymáséi lesznek még abban az esztendőben. *Hanusz* szerint az itt álló diófa alatt írta *Kisfaludy Sándor* a *Himfy*-versek nagy részét és a *Kisfaludy*-család tagjai itt jegyzik el magukat mátkaságba.

A lapos kősziklán a következő felirat látható: *Rózsakő, írta Kiss Pál K. R. P. 1886, véste Kiss Gábor 1886.*

A körülötte levő kőpadokat a nép naív képzelete Krisztus és apostolai pihenőhelyének tartja. A padok mellett a szőlők mentén kőkerítés, a másik oldalon molyhos és kocsánytalan tölgy, virágos kőris- és szelidgesztenyeállomány alkotta erdő.

Feljebb van a kőerkély, jókora sziklalap, mely ütésre harangszerű hangot ad és szintén számos monda tárgya. E mögött irtózatos mélység, félelmetes bazaltszlopok meredek emelkedő szirtfokán áll *Ranolder* veszprémi püspök által emelt, áhitatot ébresztő, imponáló kőkereszt, mely a Badacsonytető hosszú, ellipszisalakú fensíkjának déli végén áll, míg északi sarkában remek formációt mutató és hatalmas váromladékhoz hasonló bazalttömegek terpeszkednek.

Ezek a vad szirtrek alkotják a festői Kőkaput.

Magát a tetőt az Eszterházy-hercegi hitbizomány tulajdonában levő s bükk, gyertyán, tölgy, kőris, szil, berkenye, juhar, hárs, feketefenyő állományú erdő borítja.

A Badacsonytomaj felé hajló részén áll a még Szent István király alapította Szent Donát- és Szent Anna-kápolna, melyek közelében az egyedüli magyar szerzetesrend, a pálosok ősi kolostorának romja ringat álmodozó, áhitatos hangulatba.

Az ősök szenthellyé avatták a szép hegyet; templomot, kápolnát emeltek lapos tetején és ott fent a magasban, a földi mocsoktól távol meggyőződéssel, hittel és lelkesedéssel hirdették az Isten dicsőségét.

A búbajos romantika rózsaszínű fátyolát ma széjjeltépi a civilizáció rohama; a hangulatos csendbe belezúg ma a sziklarobbantás fülsiketítő dübörgése; Az istenalkotta remek természeti ékességet ma durva csákány zúzza szét...

Mikor a Hableányból csónakon Badacsonytomaj felé mélyebben behatoltam a Balaton vizére, hogy távolabbról jól érzékelhető képet kapjak a bányáról, evezősöm fejcsóválva ellenkezett és azt ajánlotta, hogy dél felől fotografáljam a Badacsonyt, nem pedig erről az oldalról, ezzel a csúf bányával, mely olyan, mint egy undorító fekély az emberi testen.

Lám az egyszerű ember természetes ösztöne is tiltakozik a rombolás ellen, pedig talán anyagi haszna is van belőle.

II.

Az akarattjai szilfa.

Mint egy komoly őrszem, áll a szellős magaslaton és uralkodik a dimbes-dombos változatos vidék és a Balaton felett.

Messze nyugatról, Tihanyból is látható.

A fa törzse mellett levő padon ülve, elgyönyörködöm a keleti Balaton egész felséges panorámáján, le a tihanyi félszigetig.

Velem együtt hányan élvezték már ezt a pompás kilátást, melyben a monda szerint a nagy Rákóczi fejedelem is elgyönyörködött.

Eötvös Károly⁸ elmélázik a terebélyes szilfa hatalmas lombsátora alatt és azt állítja, hogy »nem volt társa közelben soha, nem versenyzett senkivel, vele sem versenyzett senki. Születése óta magányosan állt ott a dombtetőn büszkén, védtelenül, viharok és villámok ostromában. Ha lett volna társa vagy szomszédja, magasabbra nőtt volna törzse s nem fejtette volna ki oly gyorsan, oly közel a földhöz koronáját.»

Botanikailag és erdészetiileg ez a megállapítás végeredményben nem kifogásolható, de történészek állítása szerint

Rózsakő. (Földváry Miksa felvétele).

régebben nem állott magában ez a fa, hanem mellette még egy másik nálánál idősebb is volt s éppen ez alatt a korosabb fa alatt tartotta volna Rákóczi fejedelem országgyűlését s a mostani szilfához, mely akkor még vékony, fiatal fa volt, kötötte a lovát.

⁸ Eötvös Károly: Utazás a Balaton körül. I. kötet.

Balatonkenese község határában, Akarattya-puszta közelében a magyar kath. tanulmányi alap földjén áll a fa, Balatonkeneséről Aligára vezető műútnak a Balaton felőli oldalán, az úttól mintegy 200 lépésnyire.

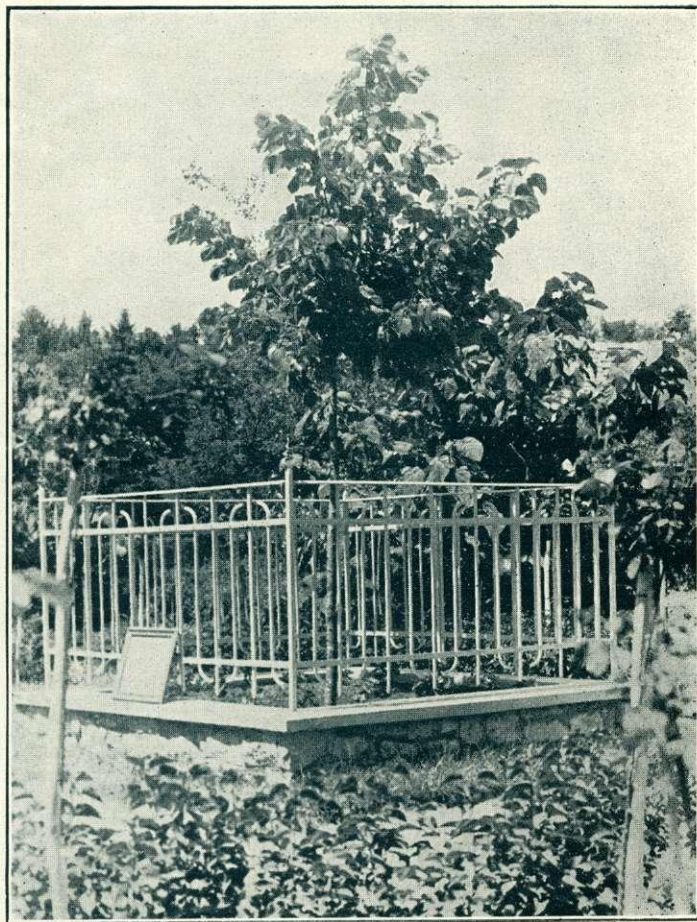
Mellmagassági átmérője 236 cm, kerülete 742 cm, a földtől már 130 cm magasságban három vastag ágra szakad, hol jókora lapos felület támad s korhadás keletkezett. Az igen terebélyes fa magassága 22 méter.

A fa ugyan léckerítéssel van körülvéve, de az szinte rálapul a törzsre és kellemetlen látványt nyújt. Mivel a terebélyes fa alatt egyébként sem igen terem semmi, vagy ha volna is alatta gabona, azt a látogatók különben is letiporják, amint azt otttartózkodásom alkalmával személyesen megállapítottam: célszerű volna a mostani léckerítés helyett a fa koronavetületének külső peremén egy új kerítést létesíteni és az ezáltal bezárt területet a dudvaktól és gyomoktól megszabadítva szépen gyepesíteni.

Kívánatosnak tartom, hogy a szilfához vezető ösvény kezdetén a műút mellett megfelelő feliratú tábla állíttassék fel erről a történelmi nevezetességről és természeti emlékről, mely tábla egyben figyelmeztetést tartalmazna arra nézve, hogy a fa környékét ne csufítsák el a látogatók az ő elhányt és otlétem alkalmával is bosszantóan sokat látott üres korzardobozakkal, zsíros papirosokkal és egyéb hulladékokkal; azután a »nomina stultorum ubique iacent« közmondás szem előtt tartásával ne éktelenítsék el nevük bevéssével és szemérmert sértő ostoba jelekkel a fa törzsét, padot és kerítést.

Végül, mivel tudomásom szerint a szilfa gondozása a magyar katolikus tanulmányi alap bérletjének kötelessége: a bérlet arra kell szorítani, hogy a törzs elágazásánál mutatkozó korhadt felületet távolítsa el és az ott támadt üreget cementtöltelékkel pótolja, hogy a további korhadás és esetleg a fa teljes elpusztulása megakadályozható legyen.

Így remélhető, hogy ez a 300 évesnél korosabb, igazi magyar fa még nagy időt fog megérni.

Rabindranath Tagore hársfája Balatonfüreden. (Földváry Miksa felvétele).

III.

Rabindranath Tagore hársfája Balatonfüreden.

A balatonfüredi alsó parkban áll, mintegy 40 lépésnyire a Balaton partjától, az Ipoly-udvar közelében, rózsák között.

Sok év fog elmúlni, míg ebből a fiatal fácskából oly terebélyes koronájú faóriás lesz, mely uralni fogja a helyzetet, mindazonáltal dícséretes és magasztos gondolat volt a világhírű ősz költőtől, hogy emléket ily bájosan, a felséges természet iránt érzett mélyes szeretettel és az előkelő Balatonfüred iránt táplált őszinte hálával ily maradandóan örökítette meg.

A költő saját kijelentése szerint oly jól érezte magát Balatonfüreden, mint addig talán sehol az életben. Ezért választotta azt a fáradságos módját a hála lerovásának, hogy sajátkezűleg ülteti el a környéken található volt legszebb-törzsű hársfahangot, melyet ma fehérre festett vasrács veszik körül, a bejáró ajtóra erősített kék vaskeret szürke márványtábláján a következő felirattal:

»Rabindranath Tagore, a nagy hindu költő ültette ezt a fát 1926. november 6-án annak emlékére, hogy Balatonfüreden nyerte vissza egészségét.«

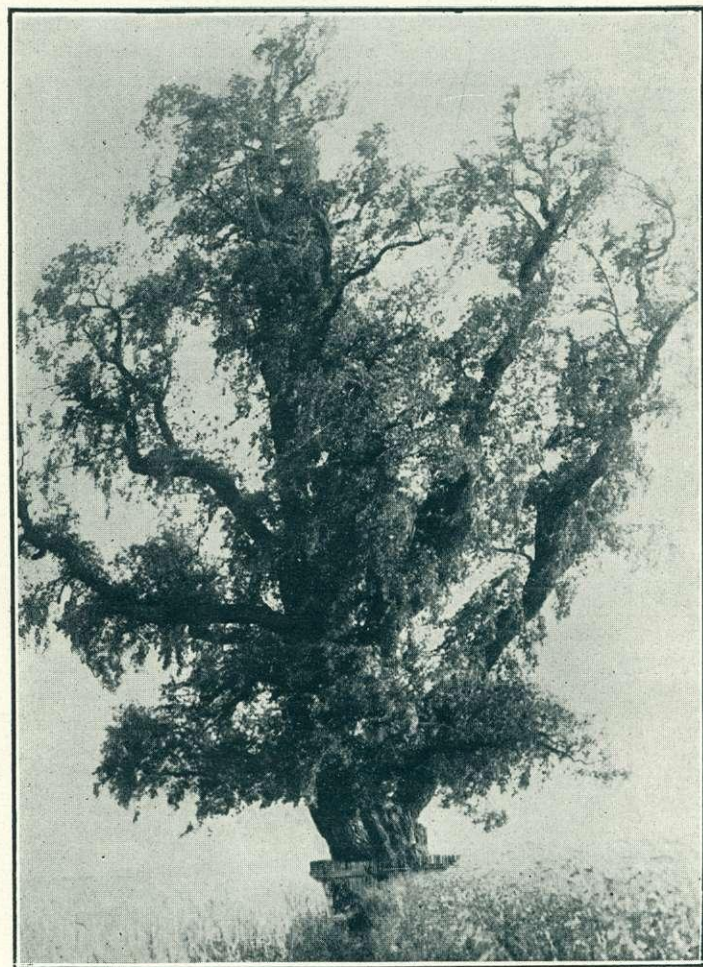
A faültetés emlékére az alábbi sorokat írta angolul:

»When I am no longer on this earth, my tree,
 Set the ever — renewed leaves of thy spring,
 Murnur to the wayfarers:
 The poet did love while he lived.
 8. November 1926. Rabindranath Tagore.«

Magyarul:

»Ha nem vagyok többé a földön, ó fám,
 Susogtasd tavasszal megújuló leveleidet
 Az erre vándorlók felett:
 A költő szeretett, míg élt.«

(Folytatása következik)

Az akarattyai szilfa. (Földváry Miksa felvétele).

Mentsük meg a nyírbátori Bátorligetet!

Sok feladatunk van a természetvédelem terén Hazánk csonkán maradt részén is. Most már valóban elérkezett az utolsó órája annak, hogy legfontosabb természeti ritkaságainkat intézményesen védelmezzük és megóvjuk, ha nem akarunk pirulni azért, hogy e téren a Balkán egyes országaitól eltekintve, talán a legelmaradottabbak vagyunk Európában. A szomszédos Ausztria, Csehszlovákia és Lengyelország, de még Románia is alkotott természetvédelmi törvényt, csak a miénk késik. Talán most már nem soká! Tudjuk, hogy földművelésügyi kormányunk már rég fáradozik e törvény létrehozásán és csak a közbejött háború és más közérdekűbb kérdések előtérbe tololása késleltette annak létrejöttét. Úgy tudjuk, hogy most ismét előtérbe került az ügy.

Sietnünk kell! Nemcsak azért, mert kultúrfölényünk érdeke megkívánja, hogy e téren se maradjunk el, de még inkább azért, mert nem egy természeti ritkaságszámba menő területünket, különösen azokat, amelyek életföldrajzi nézőpontból kiválóak, nagy és közeli veszély fenyegeti a kultúra térhódításával kapcsolatban.

Ilyen veszély fenyegeti elsősorban az Alföld egyik legérdekesebb részletét, a Nyírség *Bátorligetjét* is. Ez az a ligetes-lápos terület Nyírbátor határában, amely mintegy 15 eszten-dóvel történt felfedezése óta annyira híressé vált s annyi eszmecserére és vitára adott alkalmat. E ligetet először a botanikusok, majd a zoológusok kutatták át; flórájában és faunájában annyi északias és hegyvidéki lánpnövényt és mocsári állatot találtak, hogy sokan hajlandók voltak azt jégkorszakbeli maradványnak minősíteni. Ma ez a felfogás ilyen alakban meggyöngült ugyan, mert kiderült, hogy Bátorliget életvilága nem annyira egyedülálló az Alföldön, mint azt egyesek hitték és nincs olyan nagy különbség Bátorliget és a többi nyírségi és egyéb alföldi lápok között. Ez azonban mit sem von le Bátorliget becséből, mert határozottan az Alföld leggazdagabb és legszebb láperdeje, amelynek szélén igen szép flórájú homokbuckás is van, ami pazar kőköröcsin-flórájával ugyancsak páratlan a maga nemében.

Bátorliget érdekessége nemcsak a tudósé; az szembeötlő minden olyan természetkedvelőnek, aki az Alföld viszonyait ismeri. A tavasszal pompázó kőköröcsinmező, a májusban virághímest rétek, ősszel a tarka színpompában tündöklő vegyes nyárfaligetek, mindenkit megkapnak, aki nyitott szemmel jár. Aki kissé ismeri a növényeket, annak feltűnik, hogy Bátorligetben a pelyhes nyír is előfordul, hogy a havasi zergeboglárt (*Trollius*), a túristák eme kedvencét is üdvözölhetjük itt, hogy bőven terem itt a juh fark (*Veratrum album*), a lápi székfű (*Dianthus superbus*), a gyapjúsás (*Eriophorum*); a szakember előtt azután még igen hosszú sor más növény tűnik fel, amelyek egy részének előfordulása még érdekesebb mint az említettek (*Ligularia*, *Comarum*, *Angelica pratensis*, *Calamagrostis neglecta* stb.). Ugyanígy áll a zoológus esete is. A laikusnak is feltűnhet Bátorliget csigafajokban való gazdagsága, valamint az eleventojó gyík előfordulása.

Ezt a kis földi paradicsomot most nagy veszély fenyegeti. A nyírségi belvízlecsapoló munkálatok annyira előrehaladtak, hogy a közel jövőben, talán már a folyó évben, a lecsapolócsatorna kiépülése már Bátorligetet fogja veszélyeztetni, ha a sokat emlegetett kultúrfölényünk szava időközben meg nem menti Isten eme ajándékát.

Tizenöt éve sürgetik a botanikusok, öt éve a zoológusok Bátorligetnek nemzeti parkká való nyilvánítását, eddig hiába.

A kir. Magyar Természettudományi Társulat már régebben határozott állást foglalt amellett, hogy Hazánk csonka részén a természetvédelmi teendőknek *legfőbb feladata* a nyírbátori Bátorliget megmentése. Hangsúlyoztuk ezt a Természettudományi Közlöny, a Botanikai és Állattani Közlemények, a Magyar Botanikai Lapok lapjain épúgy, mint a Nyírség helyi orgánumban is. Cikkeink találtak is kellő visszhangra a szakörök és természetkedvelők között; ideje, hogy szavunk eljusson azokhoz is, akik kezében a cselekvés lehetősége van letéve,

Boros Ádám dr.

Mi a baromfitenyésztés jövedelmezőségének a titka?
Írták: *Winkler* János m. kir. gazd. tanácsos, BOE főtitkár és *Jánik* Gyula dr. okl. gazda, BOE tb. titkár. Az érdeklődés egyre nagyobb és nagyobb arányokban fordul a baromfitenyésztés felé és egyre gyakrabban merül fel az a kérdés, jövedelmező-e minden esetben a baromfitenyésztés és hogyan tehető jövedelmezővé úgy, hogy az elérhető legnagyobb hasznot lehessen belőle kivenni. Ezekkel a kérdésekkel foglalkozik ez az érdekes kis könyvecske, amelyet több gyakorlati irányú ábra díszít. Csak az a tenyésztő tarthat igényt az elérhető legnagyobb haszonra, aki mindig kielégítő választ tud adni, mit, miért, hogyan, mikor, mekkora költséggel és milyen eredménnyel hajt végre. A berendezkedés és az ezzel összefüggő kérdések izgatják az érdeklődőket és főleg a kezdőket. Erre is kimerítő választ ad a könyvecske és egyben mintával szolgál, miként kell a legegyszerűbb módon a költségelőirányzatot elkészíteni. Tárgyalja a könyvecske a helyes tenyészállat kiválasztást és törzskönyvezést, továbbá az etetést, keltetést, nevelést stb., mind olyan becses útmutatásokkal, amelyeket minden tenyésztő a saját hasznára fordíthat. A könyvecske tetszetős, könnyen kezelhető alakban jelent meg, stílusa tömör és emellett élvezetes. *Ára 2 pengő.* Megrendelhető a *Baromfitenyésztők Országos Egyesületénél*, Budapest, IX., Üllői-út 25. I. 10.

Tularemia — új betegség. Az Umschau 1928. évi 45. füzetében olvassuk, hogy a kaliforniai Tularéban 1912. évben az ott élő mókuszaj között járvány lépett fel. Az elhullott állatokból *Mc. Coy* dr. és *Chapin* dr. *Bacterium tularense* név alatt járványt előidéző kórokozót írtak le. A betegség, mely eredetileg a rágcsálók, nevezetesen a házinyulak között szedte áldozatait, az Egyesült-Államokban elterjedt és az emberekre könnyen áttérjed. Az emberi elhalálozások *Francis Edward* dr.-t a közlelbbi vizsgálódásokra készítették.

Utahban a vadállomány az ú. n. *»szarvasláza«*-ban, melyet egy vérszívó légy közvetít, gyakran megbetegedik. *Francis* 1919—20. évben 7 emberből és 17 házinyulából a *»szarvasláza«*-esetében a *Bacterium tularense*-t kimutatta. Ezt a betegséget a *»tularemia«*-nak nevezték el. A tularemia más élőlényekben is előfordul, melyet kullancsok közvetítenek. *Francis* és *Spencer Parker* Montanában élő kullancsokban a *Bacterium tularense*-t kimutatták, különösképpen olyanokban is, amelyek lovakon, hegyi kecskéken, patkányokon és mókusféléről gyűjtöttek össze. A vizsgálatokkal egyidejűleg különböző helyekről jelentették, hogy a tularemia oly emberekben jelentkezett, akik üregi nyulakat lenyúztak vagy a konyhára előkészítették. A fertőzés az esetek túlnyomó részében a kezek sérülésein keresztül vagy vérszívó rovarok vagy kullancsok közvetítésével keletkezett.

A tularemia két-öt napos lappangási idő után az ember hirtelen megbetegedik és pedig rázóhideg, tagfájdalmak, hányás, láz és elesettség tünetei között. 48 óra múlva a fertőzés helye és a legközelebbi nyirokcsomók fájdalmas lesz. Gyakran tályog képződik, melynek feltörése után 2—3 hét múlva a láz leszáll, a duzzanatok lassan csökkennek és a beteg csak hónapokig tartó gyengélkedés után lesz munkaképes. A betegség halálra is vezet. A U. S. Public Health Service (az Egyesült-Államok Közegészségi Intézete) a beteg nyulak élvezetétől óvja a közönséget. A lassú mozgású vadnyulak lelövésétől a vadászok tartózkodjanak, mert az ilyeneknél a tularemia betegség fennfőrsára lehet gondolni. A beteg vad húsán szabad szemmel semminemű elváltozás nem látható. Emberen a betegséget csakis képzett bakteriológusok mikroszkópos vizsgálatok alapján állapítják meg. A szűnyög- és kullancs-csípések ellen megfelelő védőszer nem ismeretes.

R. E. dr.

Az összefüggés a szerves vegyületek kémiai szerkezete s rovarokkal szemben tanúsított mérgező volta között. *F. Tattersfield tanulmánya.* Ezen tanulmány során megállapítani kívánták, minő összefüggés áll fenn a kémiai szerkezet és a rovarölőképesség között gőz állapotban s ismertetik különböző gyári termékek mérgező voltát rovarokkal szemben.

A szerves vegyületek mérgező hatását sóskaevéltetűn (*Aphis rumicis*) és lepkepetén (*Selenia tetralunaria*) tanulmányozták. Mindeme vegyületeket jegyzékbe foglalták. Háromtól ötig dinitro o. krezol hatalmas peteölőképességét mutatták ki. Tanulmányozták a zsírsavak mérgező hatását. Kimutatták ez alkalommal, hogy amint a sorozatban fölfelé előbbre haladunk, a mérgező hatás is növekszik az undecylsavig, ezután ismét csökken. Vizsgálták ezen savak bizonyos fizikai sajátságainak magaviseletét ezek mérgező voltára nézve, úgymint illékonyság, fizikai állapot, eloszlatottsági tényezők, disszociációs állandók s oldataik felületi feszültsége.

Ezen sajátságok egyike sem kizárólagos oka a zsírsavak által kifejtett mérgező hatásnak, azonban bizonyos határig ezek közül egyesekkel annyira szoros az összefüggés, hogy további tanulmányok ezirányban kívánatosnak látszanak, azonban egyszerűsített irányban. (Experiment Station Record, 57. kötet, 6. füzet, 556—557. lap.)

F. Tattersfield C. T. Gimmingham társaságában tanulmányozta az érintkezés útján ható rovarölő szereket. Még pedig az, aminek és a nitrogéntartalmú heterociklikus vegyületekét a sóskaevéltetűn. Beszámolójukban megemlítik, hogy bizonyos zsírnemű és ciklusos, aminek s néhány egyszerűbb nitrogéntartalmú heterociklikus vegyület mérgező voltát a sóskaevéltetűn mennyilegesen meghatározták.

A tetramethylammóniumhidrát és chlorid sokkal mérgezőbb hatásúak, mint a hasonló összetételű aethylszármazékok. Ezen eredmény megegyez *Dale* és munkatársainak megállapításaival. Nevezettek azt találták, hogy a tetramethylammónium bizonyos fiziológiai sajátságai hasonlóak a nikotínéhoz és az aethylszármazék nem mutatja ezeket.

A ciklusos, aminek egészben véve csekély rovarölő képességet tanúsítanak.

Az anilin és az alifás anilinszármazékok legtöbbször, a sóskaevéltetűre nézve csak jelentéktelen mértékben mérgező hatású. Az anilin amino csoportjában ciklusos gyököket helyettesítve, ez jobban növeli a mérgező hatást, mint hogyha ezen helyettesítés zsírnemű (alifás) gyökökkel történik.

A rokonság tekintetében, vonatkozással az ezen vegyületek mérgező voltára, az alábbi mérgezési sorrend volt megállapítható:

Phenilamin (anilin) < diphenilamin > triphenilamin
 „ „ < benzilamin > dibenzilamin
 Benzilamin < dibenzilamin > tribenzilamin

Az anilinszármazékok közül az o. nitroanilin egyike a legmérgezőbb hatásúaknak. Az alpha naphtilamin az anilinnél mérgezőbb hatású. Az anilin aminogyökebe különböző gyököket helyettesítve, az az ilymódon keletkező vegyület mérgező voltára nézve nagyobb hatással van, mint ugyanezen gyököknek helyettesítése az alpha naphtilaminba.

Az alpha naphtilamin származékai mérgezőbb hatásúak, mint az ennek megfelelő beta származékok.

A heterociklusos vegyületek közül a nikotin a sóskaevéltetűre nézve igen nagymértékben mérgező hatású. A nikotin molekuláját alkotó heterociklusos gyűrűk sokkal kevésbé mérgező hatásúak, mint maga a nikotin. A pyrrol és pyridin viszonylag csekély rovarölő hatásúak. Az egyszerű nitrogéntartalmú heterociklusos vegyületek sorrendje, mérgező hatás tekintetében az alábbi: Pyrrol, Pyridin, Pikolin, Lutidin Chinolin és Izochinolin Acridin.

A pyridin és pyrrol hidrogénezése növeli ezek mérgező hatását. A piperidin mérgezőbb hatású, mint a pyridin, pyrrolid és a pyrrol. A megvizsgált pyridinszármazékok közül a legmérgezőbb hatású a benzilpyridin. (Experiment Station Record, 57. kötet, 6. füzet, 557. lap.)

Windisch Rikárd dr.

Magyar Kutyafajták Törzskönyve.

Állatorvosi Főiskola
poliklinikája.

Budapest, VII., István-út 2.

Telefon: József 308—30.

Mélyen tisztelt és őszintén nagyrabecsült Igazgató úr!

Nevetségesen hangzana, ha úgy írnám: kegyes jöltevőnk, pedig, igaz. Nem tudom, Apukám a Bodri nélkül, hogy bírta volna Anyuska elvesztését elviselni. Aligha méltóztatik emlékezni a kb. 7 hónappal ezelőtt nekünk küldött kutyuskára, Bodrirra (kuvasz). Nincs a környéken élő lény, ember vagy állat, szerelmes ne lenne belé. Egy milliárdos csecsemőt nem kell jobban őrizni az ellopás veszélye ellen, mint ezt a drága kuvaszt. Alig várom, hogy fényképei elkészüljenek s küldhessek egyet. Kegyes elnézését kérem, amiért becses idejéből fecsegéssel oly sokat pocscélok. Azért terhelem tulajdonképpen, mert egy kuvasz kölyköt kérünk. Nem akarnék hosszadalmas lenni, de mielőbb szeretnénk, ha egy a Bodrihoz hasonló 6—8 hetestől, vagy 6—8 hónaposig, egy kutyust kaphatnánk. A fiatalabb hamarabb megszokik, azért jobb. De hát ahogy lehet.

Ha méltóztatik óhajtani többet tudni Bodriról készséggel állok rendelkezésére, viszont terhelni nem akarom. A másik kis kuvaszt szeretettel várjuk, amint lehet s Igazgató úrnak Isten áldását elégedett, hosszú életet kívánva vagyunk hódoló hívei és készséges tisztelői:

prof. K. Gy. dr.
és leánya
Kenézy Luíz.

A „MAGYAR FOXTERRIER- TENYÉSZTŐK EGYESÜLETE“

(Állatorvosi Főiskola poliklinikája,
VII., István-út 2. sz. József 308—30)

HIVATALOS ÉS SZAKKÖZLEMÉNYEI

Rovatvezető: újvári Cseh Ödön.

ooo

Az 1928. évi kiállításon szerepelt símaszőrű foxterrierek handicapja.

Az 1928. év a símaszőrű foxterrier-tenyésztésünk kitünően sikerült évének minősíthető, miután tenyész egyedeink Németországot, Ausztriát és Csehszlovákiát bejárva, mindenütt az első helyeken végeztek. Különösen áll ez a két nagy kennelünk az »of Kaplony« és »Matador« kennelek símaszőrű neveltjeire. A fiatalok közül mintegy utólérhetetlenül »Girly of Kaplony« és »Matador Fityfity« tüntek ki.

Az általam összeállított és alább következő handicap sorrendjében immár harmadik éve az élen járó »Flying Wonder Girl« áll, még pedig az idén ugyanolyan magas értékeléssel, mint 1926-ban bizonyítva ezáltal azt, hogy ezen híres símaszőrű szukánk az igen előnyös — még öregebb napjaiban is kitünőt mutató — elpusztíthatatlan típusból való. A fiatal kanok közül »Matador Fityfity« »Matador Fox Trott« és a Németországban tenyésztett »Hussa Mischko« a legértékesebbek úgy alkat, mint pedigree dolgában. A többi szereplő közül ki kell emelnem ugyancsak a fiatal generációból »Rosemarie of Kaplony« »Matador Majd a Vica« és »Péterhegyi Panna« símaszőrű foxterrier szukákat. Értékelési sorrendem a következő: 1. Flying Wonder Girl M.T.T. III—583 (sz.) 92, 2. Girly of Kaplony M.F.T. IV—759 (sz.) 88; 3. Matador Fityfity M.F.T. III—578 (k.) 87. 4. Chorus Girl of Kaplony M.F.T. II—401

(sz.) 86; 5. Dunsochre M.F.T. III—585 (k.) 85; 6. Betsy of Kaplony M.F.T. IV—727 (sz.) 83; 7. Crommwell Mintleaf M.F.T. II—380 (sz.) 82; 8. Rosemarie of Kaplony M.F.T. III—659 (sz.) 81; 9. Matador Fox Trott M.F.T. III—579 (k.) 81; 10. Husza Mischko M.F.T. IV—936 (k.) 80; 11. Indelible of Kaplony M.F.T. III—657 (k.) 79; 12. Matador Majd a Vica M.F.T. III—581 (sz.) 78; 13. Matador Bajadér M.F.T. IV—708 (sz.) 78; 14. Matador Bajazzo M.F.T. I—7 (k.) 78; 15. Cromwell Dogrose M.F.T. III—420 (sz.) 77; 16. Péterhegyi Panna M.F.T. III—545 (sz.) 77; 17. Susanne's Double of Kaplony M.F.T. IV—945 (sz.) 77; 18. Little Aristocrat of Kaplony M.F.T. II—377 (k.) 76; 19. Matador Fidibusz M.F.T. III—648 (k.) 75; 20. Legacy of Kaplony M.F.T. II—410 (k.) 75; 21. Cserkész Kabala M.F.T. I—41 (sz.) 74; 22. Maros Countess M.F.T. I—2 (sz.) 74; 23. Delegate of Kaplony M.F.T. IV—725 (k.) 74; 24. Matador Princess M.F.T. III—628 (sz.) 73; 25. Matador Marica M.F.T. III—582 (sz.) 72; 26. Evetke Állatkert M.F.T. II—202 (sz.) 72; 27. Delegate's Double of Kaplony M.F.T. IV—729 (k.) 71; 28. Borlase Bidy M.F.T. II—331 (sz.) 69; 29. Misi Tarna M.F.T. II—136 (k.) 69; 30. Cserkész Kedves M.F.T. II—190 (sz.) 68; 31. Cromwell Orange Blossom M.F.T. II—279 (sz.) 67; 32. Csúcshegyi Buksi M.F.T. III—487 (k.) 67.

Hungarian.

Ch. Matador Fityfirity füleinek tárgyában hozott tényállásmegállapítás.

Bernthaller Béla úrnak tenyésztéséből származó, 1928. évi december hó 31-ig rendelkezése alatt álló és Tóth Géza csendőrszázados úrnak ajándékozott Ch. (Linz, Budapest, München) Matador Fityfirity M.F.T. III. 578. számú símaszörű, fehér alapon feketésbarna fejű, az orrtájékon és homlokokon fehér, a hát közepén mindkét oldalra lehúzódó és a farok tövén feketésbarna foltos, kan foxterrieren dr. Ürményi Béla, Lambert Iván állatorvosi főiskolai sebészklínikai assistens urakkal együtt az alulírott elnök által végrehajtott vizsgálat kiderítette, hogy a foxterrier mindkét füleinek belső szélétől kiindulón a le-bicsaklás (lehajlás) helyének megfelelően, a belső oldalon kb. 1,5—2 cm hosszú, a porcig terjedő, igen sekély mélységű vonalszerű behúzóadás tapintható ki, mellyel ellentétes felső oldalon a bőr vonalszerűen fehér szőröktől tüzdelt. A bőr és a behúzóadászerű vonalas heg alatt a porc síma felülete kitapintható és hegesedést nem jelez, az ezt borító bőr a porcra elmozdítható. A foxterrier erősebb figyelés bizonyos esetekben füleit megfelelő módon felemeli.

Ezek szerint a vizsgálat folyamán kiderült, hogy a foxterrier fülén lévő és csak a bőrre terjedő vonalszerű behúzóadás, valamint a fül szőrös felső felületén lévő fehér szőröktől tüzdelt sáv valamely zúzó vagy nyomó hatás folyamánként keletkezhetett, mint amilyenek hasznos állatainkon szerszámtörések után jelentkeznek. Az utóbbi körülmény, valamint az a tény is, hogy a bőrtől eltekintve a fül porcra részén műtét, vagy más erőművi behatás következményeként visszamaradt hegesedés jelen nincsen, azt bizonyítja, hogy a foxterrier fülein porcátmetszést, vagy ehhez hasonló műtétet nem hajtottak végre. A porcon esetleg végrehajtott mélyebbre ható sebési beavatkozás annál is inkább kizárható, mert a bőrnek és a porcra átmetésése után, az így keletkezett sebeknek egyesülése erősebb és már távolról is látható hegképződés nélkül nem következett volna be. A füleknek a leírt helyeken kitapintható és látható behatás nyomai semmi esetre sem szakszerű műtéti beavatkozásnak következményei. Ezek a vonalszerű és tulajdonképpen csak a bőrre terjedő hegek a fül állását egyáltalában nem befolyásolhatják és így nem lehetnek alkalmasak arra, hogy az eredetileg esetlegesen jelenlevő, de tenyésztés nézőpontjából egyáltalában hibásnak nem minősíthető fülállást javítsák és ezzel az ártatlan beavatkozással a kiállítások bírjait vagy a tenyésztőket sportszerűtlenül félrevezessék.

A Magyar Foxterrier Tenyésztők Egyesületének elnöksége a legnagyobb körültekintéssel és komoly megfontolással

vizsgálta ki az egész ügyet és jegyzőkönyvileg hallgatta ki az összes, ebben az ügyben érdekelt feleket. Mindezeknek végeredményeként megállapította, főleg Tóth Géza csendőrszázados úr vallomása alapján, hogy az ő háromhavi távolléte alatt tudta és beleegyezése nélkül sógornője egy alkalommal a foxterrier füleinek a fejhez való ideális odasimulásának elérése végett, hogy azt környezetének bemutathassa és mert tudomást szerzett arról, hogy a tenyésztők nagyrésze általános-ságban a nem tökéletesen és nem eléggé kívánatosan illesztett füleket masszálják, összevarrják, letapasztják, súlyokkal látják el stb., mindkét fülre egy-egy közönséges lapos iratcsiptetőt helyeztet, melyeket a füleken félóránig függni hagyott. Ennek következményeként a foxterrier a csiptetőktől szabadulni igyekezett és eközben fülét véresre sebezte. A tájékozatlan úrnő képzelhetően megijedt a fülek vérzésétől és a csiptetőket erre azonnal eltávolította. A történetek után, hosszabb idő elmúltával hazaérkezett Tóth Géza csendőrszázados úr előtt sógornője érthető okokból a történeteket eltitkolta s ezt annál is inkább tehetette, mert ekkor már csak a bőrre terjedő sebek szerencsés véletlen folytán tökéletesen gyógyultak.

A Magyar Foxterrier Tenyésztők Egyesületének választmánya úgy az érdemes tenyésztőt, valamint Ch. Matador Fityfirity jelenlegi tulajdonosát a kutyán végrehajtott és a fülek állását, tartását egyáltalában nem befolyásoló, teljesen laikus kézből származó beavatkozástól távolállónak állapította meg és tekintettel arra, hogy tulajdonképpen fültartást-javító műtét megtörténte: porc-, ideg-, illetőleg izomátmetszés teljesen kizárható, Ch. Matador Fityfirityet a Magyar Foxterrier Törzskönyvbe továbbra is mint tökéletes elsőrangú tenyész-állatot szerepelteti.

Veress Mihály
egyesületi jegyző.

Raitsits Emil dr.
egyesületi elnök.

KÖNYVISMERTETÉS

Jövedelmező Baromfitenyésztés. Legújabb eljárások a baromfitenyésztés jövedelmezőbbé tételére. Baromfitenyésztés mint üzlet. Baromfitőmegtermelés. Írta: Hauszner Béla, az »Aprójószág« szerkesztője és lovag Holzinger József okleveles gazda. *Baromfiak betegségei és azok gyógyítása*: Írta: Csontos József dr. állatorvosi főiskolai m.-tanár. A gépkeltetés: Írta: Schmidt Richárd.

Békessy Jenő gazdasági főtanácsos, állattenyésztési főfelügyelő lelkes előszavának végén írja: »Őszinte örömmel üdvözlöm a könyv megjelenését és a baromfitenyésztők örvendétesen szaporodó táborának szívesen ajánlom.«

Aki az »Apró jószág« című díszes kiállítású és tartalmas folyóiratot olvasta, ebben Hauszner Béla szerkesztő munkásságának eredményességét láthatja. Annál inkább ajánlhatjuk olvasóinknak ezt a kitűnő munkát, mert íróik a neves szakértők táborából került ki. A 220 oldalra terjedő és bőségesen illusztrált könyvet színes nyomású kép mellett, számos műmelléklet díszíti. Tartalmának elsőrangú voltát a szakértő írók biztosítják, a nyomdai részéről a Stadium Sajtóvállalat R.-T. kitűnő munkát végzett. A baromfitenyésztők részére nélkülözhetetlen könyvet, figyelmükbe ajánljuk. Ára 7 P 50 fillér. Kapható az »Aprójószág« szerkesztőségénél X., Tenyészállatvásártelep.

MI. UJSÁG AZ ÁLLAT- KERTBEN?

BUDAPEST FŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

Budapest, 1929.

XVI. évfolyam. 7.—8. szám.

Április 1.—15.

KIADJA: BUDAPEST FŐVÁROS
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE

Az állat- és növénykert igazgatóságának
közreműködésével szerkeszti:
RAITSITS EMIL DR.

Megjelen mint az „A TERMÉSZET”
:o: :o: :o: melléklapja :o: :o: :o:

A szokatlanul hideg tél hatása állatállományunkra.

Amíg a szabad természetben élő vadállományban a szokatlanul hosszú és hideg tél nagy pusztításokat végzett, addig állatkertünkben tartott állataink között az elhullási arány, az állatkert igazgatóságának statisztikai adatai szerint, a külföldi állatkertekben is szokványos 10—12% alatt, így az 1928. évben 8-12% volt az elhullási arány.

A szabad természetben élő vadállatok tömeges elhullását nem annyira a felette nagy hideg okozta, hanem az a körülmény, hogy a befagyott vagy hóborította mezőségeken és erdőkben az állatok a hőképzésre feltétlenül szükséges nagyobb mennyiségű és jobb minőségű táplálékhoz nem jutottak. Ily körülmények között érthető, hogy állatkerti állományunk a megfelelő bőséges takarmányozás mellett sokkal jobban kibírta a zimankós telet, mint az éhségtől elcsigázott szabad vadállomány.

1929 első harmadában a legnagyobb veszteséget okozta a 3 orosz lánfóka elhullása, melyek közül 2 gyomor- és bélgyulladásban és 1 fekélyes és gennyes bélgyulladásban pusztult el. A fókákra vonatkozólag az általános tapasztalat kiderítette, hogy a természettől eltérő változott viszonyok között nem tudnak sokáig életben maradni és rendszerint az emésztőcsatorna betegsége

okozza elhullásukat. Ezen nem is csodálkozhatunk, hiszen élő észak-tengeri halakkal nem táplálhatjuk és a részükre nagyobb szállítmányokkal érkezett jegelt tengerihalakkal való állandó táplálkozásuk nem lehet az egészségük javára.

Ilyen és hasonló veszteségekkel az összes állatkerteknek számolniuk kell, hiszen a rabságban tartott állatok a rendestől eltérő táplálkozásuk folytán a legkönnyebben betegedhetnek meg és pusztulhatnak el a gyomor és belek gyulladásában, mely betegség nemcsak nálunk, hanem a külföldi állatkertekben is az értékes állatállományban a legnagyobb veszteséget okozza.

R. dr.

Brehm: Az állatok világa.

Az 1902. évben *Méhely Lajos* mesteri tollával szerkesztett és *Légrády Testvérek* kiadásában megjelenő *Brehm: Az állatok világa* című nagyszabású mű teljesen kifogyott, mire *Christensen és Tsa Guttenberg könyvkiadó vállalat* (Budapest) *Dr. Éhik Gyula* szerkesztésében »Az állatok világa« legújabb német kiadás nyomán teljesen átdolgozott új felfedezésekkel és magyar vonatkozásokkal kiegészített nagy művet 1929. évben adta ki. Az első kötet előszavában *Klebelsberg Kunó gróf* kultuszminiszter többek között a következőket írja: »A műszavakkal dobáló és adathalmazban vájkáló, szak-

szerűsködő szobatudós hamar készen van a tudományok úgynevezett népszerűsítésével. Az olvasóközönségnek természetesen más a felfogása. Ez magyarázza meg azt, hogy Alfred Eduard Brehmnek, a nagy német zoologusnak a munkája a legkülönbözőbb nyelveken mindig újabb és újabb kiadásokban jelenik meg. A siker titka az, hogy többnyire saját szemével látta, amit leírt és mesterien, kristálytisztán tudta előadni mondanivalóját. Ez az újabb kiadás is kétségtelenül sok gyönyörűséget szerez azoknak, akik a természettudományok iránt érdeklődnek és hozzá fog járulni az állattani ismeretek terjesztéséhez. Az ilyen könyv valósággal iskolánkívüli népművelési munkát végez.«

Az új Brehm: »Az állatok világa« díszes első kötete az Athenaeum irodalmi és nyomdai műintézet nyomdáját alig hogy elhagyta, a többi kötetek egymásután havonta jelennek meg és így a természetkedvelő és állatkedvelő olvasóközönség érdeklődését állandóan ébrentartja. Kitűnően szerkesztett és a tudomány népszerűsítésének szellemében megfelelő könynyed irállyal írt könyvsorozat minden magyar természetkedvelőnek legkedvesebb olvasmánya lesz.

Mialatt az általános elterjedésre joggal számot tartó hatalmas és tartalmas munkának szerkesztői és munkatársai önzetlenséggel és a természettudományok iránti szeretettel írják a könyv-

sorozatot, addig a kiadó a magyar természettudományi kultúra terjesztése érdekében a művet oly ellenértékben hozza forgalomba, mely a kevésbé módos olvasóközönségnek is megadja a módot, hogy ezt a díszes, számos színes és műmellékletekkel kitűnően illusztrált díszmunkát beszerzhesse.

Ezúttal mi is a természetbarátok és természetvédők lapja, »Az állatok világa« legújabb kiadására az olvasók figyelmét felhívjuk.

»Kwaheri« (»Viszontlátásra«). Írta: Báró Huszár László. (Új könyv). A Királyi Magyar Egyetemi Nyomda újból egy igen díszes kiállítású és tartalmas könyvvel lepte meg a természetkedvelő olvasóközönséget. Báró Huszár László afrikai vadásznaplójából élénk színekben, nagyon élvezhető stílusban írja le: utazását Afrika körül, megérkezését Afrikába, majd az antilopok, gazellák, orixok, zsiráf-gazellák, grant-és thomson-gazellák, a nagy és kis kudu, fekete lóantilop, jávorantilop, nádibak, vízi-bak, puku életmódját és vadászatát, közvetlen modorban tárja elénk a trópusi éjszakák ismertetése után oroszlánvadászatát, kígyókkal való kalandjait. Ír az orszarvúróról, tanga-nyikáról, kaffer bivalyról, az elefántról, annak lövéséről. A négerekről és azok szokásairól festői tollal ír. Nem feledkezik meg Afrika természeti szépségeit ecsetelni. A 299 oldalra terjedő és térképmelléklettel ellátott fementes simított papíron nyomott műben a kitűnő tollú szerző, az afrikai vadászterületeket is ismertette, utószavában a következőket írja: »Bár könyvem senkinek sem ajánlom, mégis inkább azok számára írtam, akiknek anyagi vagy egyéb körülményei nem juttatják osztályrészül, hogy maguk is elránduljanak a fekete földrészre.« Mi azonban

legnagyobb elismeréssel ajánljuk olvasóközönségünknek ezt az értékes, igen bőségesen illusztrált és Vezényi Elemér kitűnő tollrajzai és festményei után, valamint Lilian Tubb festményei után készült színes műmellékletekkel díszített könyvet. A könyvben megjelent trofeaképek eredeti trofeáit Óry Sándor kiváló dermoplastikusunk készítette ki elsőrendűen. A kitűnő fényképfelvételeket legnagyobbbrészt maga a szerző készítette s azoknak kiváló reprodukciói a könyvben az Egyetemi nyomda kitűnő nyomdatechnikai készségét dicséri.

A könyv ismertetését az utóhanggal kezdtük meg és szerző előszavával fejezzük be:

»A trianoni békével szétépett és letíport Magyarország minden fiának első kötelessége, hogy saját munkásságával mutassa meg a magyar nemzet életerejét. Adja munkájában, amit csak alkotni tud és igyekezzék — ha mindjárt csak egy téglányival is — hozzájárulni ahhoz, ami azt bizonyítja, hogy itt életenergia, munka, alkotás van a romok között. Aki többet tehet, ám tegye, akitől csak kevesebb telik, tegye meg azt a keveset.«

»Ennek az elgondolásából született meg ez a könyvem, melyet talán nem fog haszon nélkül forgatni sem a magyar vadász, sem a természettudós, sem pedig a nagy közönség: az a vadásztársam pedig, aki Afrikába készül, láthatja, hogy igyekeztem tapasztalataimmal munkáját megkönnyíteni.«

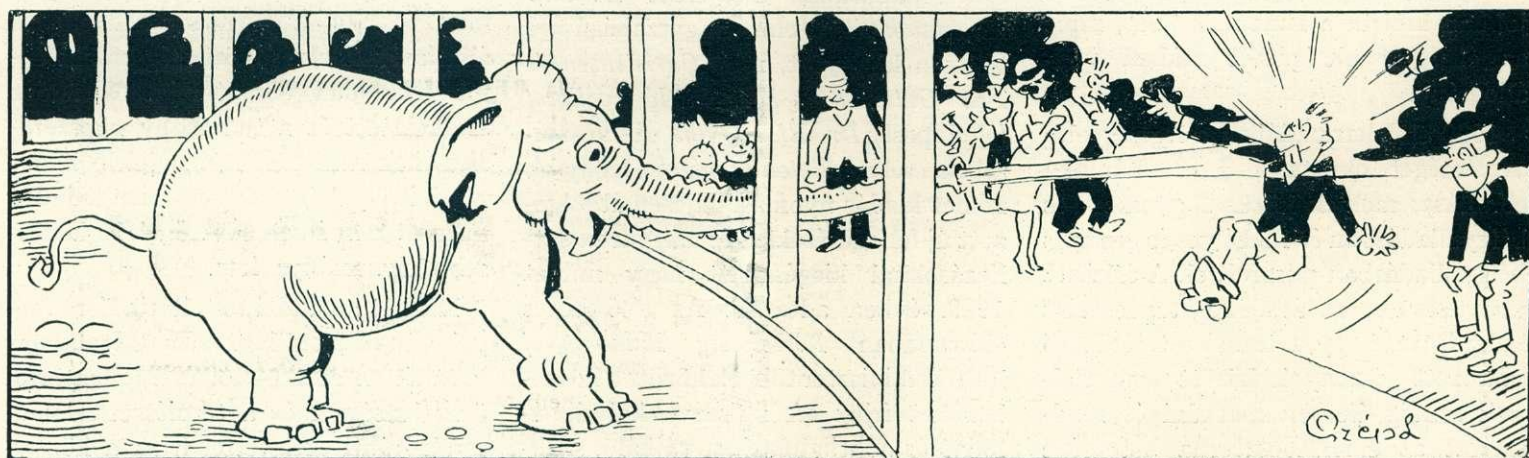
»Ha pedig majd elkövetkezik az az idő, amikor a nemzet kiheverte a még sajnó sebeket, talán a gyarmati gondolat eszméjének is egy esetleg törött, de első követ fogják látni e sorok között, mely ugyan gyöngye lesz, hogy arra építsenek, de elég erős ahhoz, hogy ezen a nyomon induljanak el azon az úton, mely majdan az újra erős, tettekre kész Haza fölőslégét lesz hivatva jól elhelyezni.«

»Hogy ez az idő mentől előbb bekövetkezzék — adja Isten !«

Az értékes könyvet, mely minden könyvesboltban kapható, olvasóink figyelmébe ajánljuk. R. dr.

Állatkertünk lelkes ajándékozói:

Sziviera Gyula, 1 lángbagoly.
Fischer Károly, 1 angoramacska.
Czikornyai Gyula, 1 páva.
Barath Gábor uradalma, 1 szárcsa.
Szénásy Gyula, 1 lángbagoly.
Eöry István, 1 angoramacska.
Kanizsay Pálné dr., 1 bölömbika.
Varjassy Lajos, 1 gatyásölyv.
Schumacher Gyula, 1 róka.
Lányi Gyula, 1 seregély.
Rudas Endre, 1 hullámos papagály.
Földváry Boér Benedekné, 1 gatyásölyv.
Lénárt Miklós, 1 gatyásölyv.
Diamant Miklós, 10 fahéregér, 1 tengerimalac, 1 galamb, 1 leander.
Volkner R., 1 kuvik.
Benyovits Sándorné, 1 majom.
Solti Zsuzsanna, 1 angoranyúl.
Tóth József, 1 tengerimalac.
László Sándor, 1 nagybukó.
Sziráczy Sándor, 1 vadászszölyom és gabona-szipoly.
Fuszeder János, 1 dankasirály.
Koch Gusztáv, 2 kontyosréce.
Balogh Árpádné, 1 gyöngybagoly.
Szagó Rezső, 2 oroszlánmajom.
Nyíró István, 1 róka.
Gróf Andrassy Sándor, 1 gatyásölyv.
Csómai prépostság gazd. hiv., 1 borz.
Keresztes Péter, 1 tengerimalac.
Pokvard Sándor, 1 bölömbika.
Dinnyés Márton, 1 zöldlábú vízcicsibe.
Csizmadia, máv. intéző, 1 philodendron.
Molnár István, 2 gerle.
Nagy Miklós, 2 kis mezei nyúl.
Fazakas Gyula, 37 fajgalamb, 15 tengerimalac.
Rögös Mihály, 1 mezei nyúl.
Lévay Edéné dr., 3 madár.
Farsang Kálmán, 2 héja.
Vasvári Miklós dr., 1 kis szölyom.
Péchy László, 16 drb madár.
Buchardt Antal, 20 drb madár.
Barta-Szabó József dr., 7 drb gerle.
Hantos Mihály, 1 teknős.
Gróf Cziráky József, 1 lármás sas.
Kovács Imre, 1 mókus.
Gróf Károlyi József, 1 szika szarvas.
Herz István, 1 pocgém.
Schmitt Béla dr., 1 exot. madár.
Fehér József, 1 egerészölyv.
Gróf Cziráky József, 3 róka.
Antal István, 1 törpegém.
Állatkertünket támogató önzetlen adakozóknak ezúton is hálás köszönetet mondunk.

Az apróhirdetés minden szava 10 fillér.
A legkisebb hirdetés egyszeri megjelenése 1 pengő.

Előfizetési vagy hirdetési díj Állatkert Budapest, VI., küldendő.

☛ Csakis válaszbélyeg beküldése esetén felelünk ☛

Természettudományi Közlöny. Szerkeszti: *Ilosvay Lajos* közreműködésével *Gombocz Endre* és *Szabó-Patay József*. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Eszterházy-u. 16.

„**Magyar Foxterrier-Tenyésztők Egyesülete**“ Budapest, Állatorvosi főiskola poliklinikája, VII., Rottenbiller-utca 23—25. Telefon: József 308—30.

Magyar Tacsó Tenyésztők Egyesülete Budapest, VII. ker., István-út 2. Állatorvosi főiskola poliklinikája József 308—30. Hivatalos órák hétfőn és csütörtökön 17—18 órák között.

Országos Magyar Rendőr-kutya Egyesület új hivatalos helyisége: V., Vadász-utca 31., II. em.

Magyar Kutyaajták Törzskönyve Budapest, VII., István-út 2. Állatorvosi főiskola poliklinikája József 308—30. Hivatalos órák törzskönyvezés végett hétfőn és csütörtökön 17—18 órák között.

5 drb 3 hónapos törzskönyvezett **foxterrier kölyök** (Behre of Kaplony, Fay of Kaplony) eladó. *Návay Andorné* Budapest, II. ker., Tulipán-utca 5.

Komondor-, puli-, pumi- és kuvasz-kölykek állandóan kaphatók az Állatkertben.

Magyar Dobermannosok titkári hivatala Budapest, VIII., Baross-utca 77. Telefon: József 413—78

Magyarországi Telivér Kutyaatenyésztő Egyesületek Szövetsége Budapest, VII., István-út 2. Telefon: József 308—30

Pedigres Airdale terrier kölyök eladók. Zsigmond-utca 6. sz., III. em. 36., telefon Automata 540—19.

Kutya kiképző iskola. Elvállalom kutyák kiképzését és versenyekre való előkészítését. Rosszul nevelt kutyák kitanítását és gondozását penzióba. *Virrasztó Károly* szakképzett oktató, Tápióság.

Jövedelmező baromfitenyésztés. Írta: *Hauszner Béla*, az „Aprójóság“ szerkesztője és lovas *Holzinger József*, a Baromfitbetegségekről szóló részt: *Csontos József dr.* írta: Ára 750 P

:: :: A kiadásért felelős: RAITSITS EMIL dr. :: ::

AZ ELISMERT
HEIM-FÉLE PÉKSÜTEMÉNY
AZ EGÉSZ ÁLLATKERT TERÜLETÉN KAPHATÓ
Főüzlet: Heim Lajos, VI., Szondy-u. 96/a. Tel.: 152—41.
Fiókok: VI., Teréz-körút 4. ~ IV., Petőfi Sándor-u. 9.

KÚN SÁNDOR FESTÉK, KENGE, ZSIRADÉKARÚ, KÁTRÁNY, VEGYI TERMÉKEK
BUDAPEST, IV.,
FERENC JÓZSEF-RAKPART 18. TEL.: 845-11, 867-73

RATTINGER LAJOS
AUTÓKAROSSZÉRIA, KOCSIGYÁRTÓ-ÜZEM
Alapítattott 1906 BUDAPEST, VII., THOKOLY-ÚT 144. Telefon: J. 405—87
ÚJ ÉS HASZNÁLT KOCSIK RAKTÁRON

ERŐTAKARMÁNYOK kutyák és baromfiak számára. — Eblepény, csibedara, vitamintészta, szárazhús, húsliszt stb.
WIRKER erőtakarmányraktár
Budapest, II., Kacsá-u. 19. ☉ Telefon: 522—15

HADERER EMIL és TSA
festék-, lakk- és vegyitermékek gyára
BUDAPEST, IX., MESTER-U. 9. ~ TELEFON: JÓZSEF 338—87.
(Legkisebb mennyiségeket is kiszolgáltunk.)

LOPOS GYULA
szabadalmazott iskolapadok, iskolai bútorok, atlétikai sportcikk, tornaszerek, játékszerek és játéktér berendezések gyára
BUDAPEST, III., BÉCSI-ÚT 85. TELEFON: Ó. 625—05
Árjegyzéket és költségvetést felszólításra küldök.

55 ÉV ÓTA
MAUTHNER-MAG A LEGJOBB!
MAUTHNER ÖDÖN MAGTERMELŐ ÉS MAGKERESKEDELMI R.T.
Központ: VII., ROTTENBILLER-U. 33. BUDAPEST Fióküzlet: IV., KOSSUTH LAJOS-U. 4.
Telefon: JÓZSEF 463—65 Fajtisza, legmagasabb csiraképességű gazdasági, konyhakerti és virágmagvak Sürgőny cím: MAUTHNEREK
Diszesen kiállított képes új főárjegyzék ingyen és bérmentve

ZIMMER FERENC

HALKERESKEDELMI R.-T.

BUDAPEST KÖZPONTI VÁSÁRCSARNOK T.: A. 854-18

FIÓKÜZLETEK: V., Gróf Tisza István-utca 10. T.: A. 816-79,
VII., Rákóczi-út 90.

IRODA: VIII., Horánszky-utca 19. I. em. Telefon: J. 335-39

Állatorvosi és gazdasági cikkek

VEGYIPARI GYÓGYÁRÚK, KÖTSZEREK, GUMMIÁRÚK,
MENTŐSZEKRENYEK, FÉNYKÉPÉSZETI CIKKEK

Lengyel „MEDVE” drogeria

BUDAPEST, VIII., BAROSS-TÉR 22. ~ TELEFON: J. 16-64

SCHREIER BÉLA

Kereskedelmi Részvénytársaság

Budapest, VII., Izabella-u. 34.

VESZ és ELAD

mindennemű szálás és
szemestakarmányt,
örleményféléket,
gabonaneműeket.

Telefon: József 438-49 és 320-52

Különleges kutyafelszerelések

OLBRICHNÁL

Budapest, VI., Teréz-körút 6

Telefon: 280-44

Dr. Lendl Adolf utóda

FÁBA REZSŐ

preparatoriuma

BUDAPEST

II. ker., Donáti-utca 7. sz.

Telefon: 1-94

A LEGKELLEMESEBB
CSALÁDI
SZÓRAKOZÓHELY

SCHMIDT

NÉPARÉNA

BUDAPEST LEGJOBB
MÚSORA ÉS LEG-
OLCSÓBB HELYÁRAI

Igazgató: SCHMIDT MIHÁLY

GUNDEL

ÉTTERMEIBEN

a Szent Gellért-szállóban

nagysikerű amerikai turnéjáról hazaérkezett

ifj. BERKES BÉLA

muzsikál

Városligeti étterme ismét megnyílt
és tavaszi speciális inyencfalataival várja
régli kedves vendégeit

ÁLLATKERTI LÁTOGATÓK!

AZ ÁLLATKERT FELSŐ VÉGÉN LEVŐ

SZIKLA-VENDÉGLŐBEN

polgári árak mellett a legelőnyösebb kiszolgálás.
Közép- és elemi iskolai tanulók a magukkal hozott
élelmiszereket a vendéglő asztalai mellett elfogyaszthatják.

DREHER SÖR!
HÚSÍTÓ ITALOK!

Számos látogatást kér
Pfneisl Frigyes
vendéglős

Sport-, utazási, fürdőcikkek

Weszely

Budapest, IV. kerület, Váci-utca 9.